

KULTÚRA

ROČNÍK XVIII. – č. 3

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

4. FEBRUÁRA 2015

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRÍŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Snímka: Michal Mikuláš

Biela noc

Svet je zvláštny, akoby si necitil to, čo on považoval za sväté. Domov, rodinu, deti, priateľstvo, vieru. Trpel, a preto písal. Navracal sa ku koreňom, spomínal a oživoval... Hľadal semienko pokoja a úcty k životu, aby mu vdýchol život, aby ho podal ďalej svojim. Prešiel krížovou cestou, na ktorej spoznal Krista, s ktorým denne „zápasil“, ktorý ho učil a tvaroval, ktorý mu odpovedal na jeho otázky a stál pri ňom, pri jeho pádoch a riadkoch, ktoré večer čo večer osnoval ako pavúk svoju sieť, aby pochopil... Stali sa priateľmi, no On chcel viac - aby sa naučil počúvať a vidieť, chcel aby pochopil, že slovo je nádychom a výdychom, že je skutočnosťou, a nie uzavretím. Spoznával lásku a jej premeny na ceste životom, učil sa s ňou žiť. Každý deň mu prinášal nové a nové kontúry, svet nepoznaný, krásu sveta v hmle... Stál pri narodení dieťaťa, svojho dieťaťa a videl v ňom život, ktorý ho očaril. Vzápätí videl svet, ktorý orginálne križoval krehkosť. Nechcel mu patriť. Detské oči ho učili plakať, smiať sa i radowať. Sledoval ich, ako sa v nich hrá Boh, ako zo semena lásky kvitne čistota, ktorú tak dlho hľadal. Stvoril rodinu, ktorú chcel uchrániť pred drancovaním sveta. Pochopil však, že sa to nedá. Pochopil, že musí žiť na miskách váh, aby vyvažoval hriech jablka láskou. Pochopil, že sa potrebuje zbaviť všetkého, čo je na príťaž, lebo vtedy pociťoval slobodu, jej jas a vôňu.

Z ikon srdca

Pochopil, že nie je čas na písanie, ale na žitie počutého.

Tak miloval to semä, že ho opúšťa navždy. Lúči sa so svojimi deťmi a zanecháva na prázdnom stolci semienko, zrnko, v ktorom sa skrýva všetko. Odchádza s holými rukami a úplne nahý.. Odchádza a už nikdy sa nevráti. Odchádza do samoty vzdialeného sveta a so sebou si nesie iba krehkosť a zraniteľnosť. Odchádza do svojho raja, aby v ňom nechal žiť oči dieťaťa, objatia a čistú lásku bez škvrn. Na detskom stolčeku zanecháva iba knižku, ktorú tvoril, knižku nedokonalosti a hľadania, knižku plnú fragmentov a jednoduchých malieb a modlitieb, ktoré nazval ikonami srdca. Zanecháva deťom svojho nedokončeného Ikara, Očistec diaľok, listky zo stromu, ktoré spolu zbierali.. Obrázky, ktoré keď maľoval, oni len ticho sledovali pýtajúc sa, čo znamenajú.. Zanecháva im seba samého.. Je noc, nikto nič netuší, všetci spia a on sa pohľadom lúči s tými, ktorých tak mocne miluje.. Skladá ruky k modlitbe a na stôl obety pokladá to najdrahšie, čo má..

„Veď čo je pár slz preliatych nad stratou oproti poznaniu semienka lásky.“

Akoby odchodom všetko začalo rozprávať, každý kúsok priestoru, každé písmenko, slovíčko v spomienkach, stolička, stôl, kde sedával. Všetko akoby spievalo vytúženú otcovu pieseň..

„Keď strácate, začínate nachádzať.“

Obetoval sám seba, aby rozkvitla láska, aby premohol svet. Dobre vedel, že bude zomierať sám v mukách Domova, v túžbe sa vrátiť, objat', pobožkať, vidieť, ako rastie semä. No tá noc bola posledná, kedy pri rodine stál otec.

A on naozaj odišiel..

Už nikto nikdy o otcovi nepočul. Iba niekde z diaľok prichádzali tajomné listy a maľby písané krvou o Domove.

Nikto im už nerozumel, mnohí ich odsúdili, ale mnohí už ani len netušili, aká je v nich túžba po blízkosti.

Hymnus otcovi

V okamihu, keď som sa stal otcom, keď som pochopil svoj vzor, svojho otca, lebo teraz som sa stal ním ja sám, jeho očami vzhliadam k svetu a vidím, akým asi bol, ako vnímal v tomto čase veku, uvedomil som si, že čas sa-

moty, ktorý som doteraz tak húževnato vyhľadával, čas, ktorý sa snažil naznačiť a ktorý aj naznačil, je potrebné vystriedať blízkosťou rodiny.

Tak činil i môj otec. Ukazoval a priehrášim ma zasväcoval do tajomstiev krásy, ktoré vnímal on sám. Teraz ich vnímam i ja a vidím, ako dokážu rásť odovzďávaním nevinnej a detskej tvári. Vidím, akú silu dávala moja prítomnosť otcovi, tá detská tvár stojaca v úžasoch videného a reprodukovaného.. Ukázal mi kolobeh života, nešetril ma pred videním smrti, pred stratami a v tom dnes pociťujem krásu. Videl som jeho „autoportrét“, fotografie, z ktorých som vyčítal jeho, jeho oko a pohľad na svet. Nebál sa.. Bol zmierený tak, ako som zmierený dnes ja. Lebo sú veci, ktoré sa nedajú oklamať, citlivosť na svet a roky poznávania. V tom sme si všetci za jedno. Toto poznanie ma vždy prítahovalo a hoc nie som na konci cesty, vidím premeny vnímania. Patril k tým, ktorí nerozprávali o zážitku krásy, ale bral nás priamo k jej prameňu. Vtedy som vnímal videné, videnú krásu, no v jeho očiach som videl jej hĺbku, i keď som jej nerozumel. K tomuto poznaniu som prišiel sám po svojich vnútorných cestách, sám po svojej samote. A samota ukázala, že nechce byť sama. Že jej hlas je potrebné ukázať „maličkým“. Vtedy sa stáva slobodnou a je ju počuť ako kostolný zvon spievajúci po úbočiach.

Vtedy im On odpovie:

„Veru, hovorím vám, čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších, mne ste urobili.“

Sexuálna výchova v Nemecku

Ustupujeme. Ustupujeme vyše dvesto rokov. Ustupujeme a s pokorou prenechávame priestor osvieteným. A oni osvecujú naše stredoveké temno. Osvecujú ho rozumom, osvecujú ho našou temnou krvou. Osvecujú ho rozumom zvláštnym - zbaveným Boha.

Ó, rozum-nerozum, aké môžu byť tvoje plody? Čo dozrie na strome zvanom gilotína?!

Kotúlajú sa hlavy spod kmeňa smrti ako jablká hriechu. Kotúlajú sa storočia cez revolúcie, vzbury, cez dve svetové

Hrana

TEODOR KRIŽKA

vojny, cez komunizmus a liberalizmus, cez pohanstvo všetkých masí, cez holokaust židov, holokaust narodených a holokaust nenarodených - až k nohám súčasníkov. Prekážajú im náboženstvo, kultúry, rasy a národy, aj keď hlásajú bratstvo, rovnosť a slobodu.

Etymológia ich slov je totiž iná, úplne iná ako naša. Neraz úplne opačná.

A stále nemajú dost. Pijú a tancujú na kostiach nevinných. Vysielajú do vojny s Bohom a človečenstvom stále nové pluky padlých ľudí pod ochranou padlých anjelov. Daro im krásna krídla všetkými farbami dúhy, ich duše zostávajú čierne.

Sunú sa s jasotom a smiechom na alegorických vozoch rozkoší a pýchy, ale ich hedonizmus neskrýje tragiku ich existencie. Vedia, a ak nevedia - tušia, že ich vyčítanie nebude večné. Ukrižovali Krista a ukrižovávajú ho denne už dve tisícročia, ale križ na Golgote ich máta aj v spánku, daro ho obracajú dolu hlavou.

Nevedia už, kam by ho schovali, lebo križ má veľkú moc - sviatí v temnotách. Sviatí zlomený, spílený, spálený, poliaty farbou či krvou, zatracovaný ešte viac ako velený. Bol a bude naveky ako znamenie spásy, ako znamenie plus. Vymysleli teda rafinované slovo tolerancia. No nie aby ochránili rovnosť šancí, no aby odňali Božie víťazstvá. Volali po mieri, aby obezbránili protivníka a potom ho už bezbranného poslali na smrť...

Taký je ten osvietený rozum. Je to zúfalý, no prefikovaný rozum antikrista.

Slovensko našlo ostatky síl, aby sa vzoprelo. Doráňané a ubolené pod ochranou Sedembolestnej čas od času ešte vstáva a požehnáva túto krajinu a celý svet. Tak aj teraz, keď si vydobylo právo vyjadriť svoju vôľu v referende na ochranu rodiny. V Nemecku beží petícia na podporu tohto slovenského referenda! Aj pápež je s nami. Nebojme sa! Každý čitateľ Kultúry sa referenda zúčastní a bude hlasovať výlučne áno! Kultúra je kultúrou života.

Slovenská aj česká redakcia Vatikánskeho rozhlasu priniesli 14. 11. 2014 správy o zavádzaní sexuálnej výchovy škôlkach a základných školách v Nemecku. V škôlkach sú zriadené kútiky, kde si detičky môžu(?) alebo majú(?) alebo musia(?) ukazovať a ohmatávať pohlavie. Správa neobsahovala, či je kútik aj pre homosexuálnu výchovu. Pani Flašíková Beňová možno preto nazvala kardinálov a biskupov chrapúňmi, že neprijali pravidlá sexuálnej výchovy pre veriacich katolíkov.

Keď si „dôsledne“ uvedomíme, čo znamená takáto výchova k sexu, môžeme sa pani Flašíkovej Beňovej opýtať ako už vychovejanej a presvedčenej liberálnej ženy, kedy ona otvorí svoj sexuálny kútik? Veď k tomu začínajúca výchova speje a môžeme predpokladať, že už táto začínajúca generácia, dnešní škôlkári „dosiahnu“ verejnú nemravnosť. Potom beda ľuďom celého sveta!

Pozor! V Nemecku už boli odsúdení rodičia za to, že prestali posielat' dcérku do škôlky, keď sa dozvedeli o sexuálnej výchove. Boli obvinení, že porušili povinnú školskú dochádzku! Teda súd postavil legislatívu nad prirodzenú vlastnosť stud. To sa nedá pomenovať! Možno vo vyšších stupňoch vzdelávania a výchovy budú hodiny cvičenia sexu. Veď čo začali v škôlkach je väčšie zlo, teda „cvičenie“ sexu bude jednoduché presadiť do osnov „výchovy“. Manželstvo a tým rodina zanikne. Ľudstvo sa stane stádom, ba horšie. Veď stádo „rešpektuje“ pudovosť, teda je zákonite „dobré“. Človek začína „odkopávať“ svoje mohutnosti, dary Stvoriteľa: nechcem tak!, ale budem robiť!, čo ja chcem. Človek má vedomie a svedomie, poznáva zákonitosti všetkého bytia a rozhoduje, čo je dobré a čo zlé v zmysle cieľa života - dosiahnuť večný život. Aj myslitelia starého Grécka kázali ľudu napodobňovať bohov, ich dokonalosť. Túto podstatu ľudského bytia rešpektovali a rešpektujú všetky civilizácie sveta. Dokazujú to dnešné spôsoby života, písomnosti z minulosti a vykopávky. Neboli a verne ani nebudú dediny a mestá bez chrámov. Liberálna novinárka Hana Fábry po dušičkách napísala, že bola zapáliť sviečku na hrobe - komu, neviem, vlastne čomu, keďže táto pani redaktorka v písaní priznáva, že neverí v Boha, teda ani v dušu, tak zapálila sviečku tej troške zeme, čo zostala z tela jej známeho. Teda nové náboženstvo, hŕstka zeme a troška „tradičie“ bez obsahovej podstaty. Alebo je to roz dvojenosť? Ale roz dvojenosť nemôže byť princíp jestvovania, žitia, aj to dokazuje história ľudstva.

Liberálne sa prejavuje aj veľa herečiek. Magda Vášáry v jednom filme ukazuje svoju ženskú krásu hore, nie celkom, ale dost. Už som to niekde napísal, že okolo roku 1955 bola v našej tlačí správa, že v Paríži policajt pokutoval párik za bozkávanie na ulici. Teraz by mal ten párik žiadať o vrátenie pokuty... Až takto sme „pokročili“ v rozvoji.

Slovenské národné noviny zo dňa 22. 11. 2014 uviedli, že podľa štatistiky OSN roku 2014 sa odhaduje prírastok populácie 5 miliónov a počet interrupcií 229,8 miliónov.

Kresťanskú výchovu vyjadrujú tri nasledovné skutočné príbehy. Mamička s dieťaťom v letnom kočiiku prišla bočným vchodom do Modrého kostolíka krátko pred začiatkom svätej omše. Kočik s dieťaťom nechala celkom blízko lavice, do ktorej si sadla, takže sa videli. V mojom pohľade na oltár som ich mal pred sebou. Dieťa sa do svätého prijímania ani nepohlo ani inak nevyrušovalo. Na sväté prijímanie sa k nim pridala otec s druhým dieťaťom na rukách. Po svätom prijímaní sedeli deti zľava a sprava mamičky a hladkaním jej preukazovali nežnú lásku za láskavú výchovu.

Rovnako tichučko priviedli rodičia tri detičky mimo bohoslužieb do Jezuitskeho kostola na Hlavnom námestí v Bratislave. Mamička odbehla možno na spoved', alebo niečo vybavíť. Zatiaľ otecko ovládal očami a pohybom voľnej ruky, ale hlavne láskou, ktorú „vyžaroval“, najmenšie dieťa na rukách a dve deti dolu. Nuž vďaka Pánovi a takýmto rodičom za láskavú výchovu!

Tretí príbeh vyjadruje výsledok láskavej výchovy. Mamička na mítingu v plnej športovej hale Lopúch na Pasienkoch. Účastníci mítingu žiadali vládu, aby zabránila prenikaniu liberalizmu a ateizmu do našej vlasti. Debatovalo sa konštruktívne a dost' dlho. Potom vstala jedna matka a hlasno povedala: „Vychovala som osem detí a manžel ma nikdy nevidel nahú“ a sadla si a debata o tomto bode skončila.

Veľkosť tejto rodiny podčiarkneme príbehmi aj z nekresťanského sveta. Humanista Móhandás Karamčand Mahátma (veľký duch) Gándhí (1869-1948) žil s manželkou tiež sexuálne zdržanlivo a nebol katolíkom. Chceme povedať, že zdržanlivosť je kladná ľudská vlastnosť. Zaslúhuje si úctu a všeobecné uznanie v spoločnosti.

Záver je jednoznačný, rešpektujme prirodzený stud a nehanbime sa za sexuálnu zdržanlivosť!

LUDOVIT URMINSKY

Dnes prechádzame búrlivým obdobím zmien. Spomeniem aspoň jednu, a to veľmi dôležitú. Nezamestnaných neubúda a počet bezdomovcov sa zvyšuje. A všetci sa priam rastúcou mierou musíme zaujímať o ekonomické prostredie, ktoré nás obklopuje. Veď sme ho po Druhej svetovej vojne budovali. Myslíme tým nie iba naše domáce ekonomické prostredie, ale aj hospodársky priestor celej EÚ. A práve tvorcovia toho hospodárskeho prostredia nevedeli to, čo slovenskí ekonómovia ústami nášho guvernéra SNB prof. Karvaša povedali už v roku 1947: najaktuál-

hranice až tak, že nevieme, kto je vlastníkom mnohých našich podnikov. V spletitej sieti sa nikto nevyzná. Dozvedeli sme sa, že sú na Belize či na niektorom inom kontinente. Nám zanechali zubožených bezdomovcov. Oni si užívajú plody našej, nie ich práce. A pritom sa dalo očakávať, že dôjde k zlomeniu stĺpov budovy kapitalizmu a že sa budova nahne a bude ju treba zachraňovať alebo vybudovať novú. Poškodil sa stĺp vlastníctvo, stĺp trh a stĺp ceny. Ale o tom už písal K. Marx. Ale bol to aj J. A. Schumpeter, ktorý ešte roku 1947 vyhlásil, že kapitalizmus neprežije. Kto verí, že

Búrlivé obdobie

nejším prípadom je práve európsky kontinent. Snahy po vytváraní hospodárskeho spoločenstva niektorých štátov európskych, prípadne celej Európy, nie je ničím iným ako výrazom snahy po vytvorení veľkého hospodárskeho priestoru. Organizovanie jednotného európskeho hospodárstva alebo plán vytvorenia dvoch, prípadne troch hospodárskych oblastí v Európe, je hľadáním foriem pre vytvorenie samostatných hospodárskych celkov, ktoré by umožnili také racionálne usporiadanie vzájomných hospodárskych vzťahov, pri ktorom by sa vytvoril predpoklad k optimálnemu využitiu všetkých prírodných podmienok výroby v prospech hospodárskeho blahobytu tých národov, ktoré sú na tomto priestore usadené.

Kde je optimalizácia využitia zdrojov tohto prostredia pre blaho ľudí? Ľud, až na vyvolených, sa ignoruje. Tu sú draky a majú aj veľmi konkrétne pomenovania J&T, Penta, atď. Oni si vytýčili obrysy hlavných „ekonomických kontinentov“. Ba na náš územný kontinent sa nám tlačia aj z iných, napr. aj formou podnájmov aj takých diel ako vodné dielo Gabčíkovo, hoci tam je pot našich budovateľov, rozum našich vedcov a majstrovské riadenie našich riaditeľov, napr. Ing. Júliusa Bindera. Vtedy nemohol nikto dúfať, že sa „objaví“ nový kontinent, ktorý rozšíri svoje

tovary sa dajú predávať za cenu o 70% nižšiu.

Stojí naozaj za povšimnutie, že v roku 2006 sme dospeli do rovnakého štádia, ba iste horšieho, ako roku 1929, hoci ekonómovia vysvetlili, čo sa stalo roku 1929, že to bolo nedodržanie zákona ponuky a dopytu peňazí. Vynašli zákon, ktorý opisuje správanie sa množstva peňazí v obehu. Láska k peniazom však zvíťazila a guvernéri národných bánk sa stali manipulátormi. Požičal som si ten pojem, lebo v roku 2007 tak nazvali bývalého guvernéra Fedu A. Greenspana. Nazvali ho manipulátorm sveta.

Hoci ekonomické vedy sondujú hlbiny ekonomického priestoru a fungovania jeho ekonomického systému, politici si nechcú rozšíriť poznanie ekonomických zákonov, a tak nás nevedú cestou, ktorá je dobrá. Pokroky ekonomickej vedy posunuli o obrovský kus „naše ekonomické horizonty“; realizácia hospodárskej politiky u nás doma aj v EÚ však smelo kráča po blatistých cestách zo začiatku 19. storočia. Nevedia držať na uzde sily, ktoré nás ekonomicky ovládajú a nespravodlivo rozdeľujú plody práce, ktoré sa, ako čitateľ vie, nazývame hrubým domácim produktom. Nedozvieme sa, keďže HDP je zároveň aj hrubým príjmom spoločnosti, koľko je z tých príjmov príjmami obyvateľstva, príjmami podnikov a príjmami vlády. Kým

nás iba tým aký je deficit vlády, za veľkosť ktorého sú zodpovední oni a nie ľud. Nemajú podložené tvrdenia a počúvame iba ich špekulácie. Ekonomickú vedu si zmenili na ideológiu, ktorá padá s politickou konšteláciou, ktorú živila a podopierala, nechávajúc po sebe stopy vlhké slzami tisícov. Nechápú zložité vedecké ekonomické výzvy a nevedia, ako ich riešiť. Tí, čo vedia aspoň čiastočné riešenia, sa stávajú ekonomickými disidentami vo vlastnej krajine. Veľmi zložité veci dnešného ekonomického sveta ležia nedotknuté. Hlavná vec, že v novinách a aj odborných časopisoch sa šíri pojem poznatková ekonomika.

Kresba: Andrej Mišanek

(Pokračovanie
z predchádzajúceho čísla)

Na základe prepočtu amerického profesora Lestera C. Thurowa vzrástol od r. 1973 do r. 1994 reálny hrubý domáci produkt USA na obyvateľa o 33%. Priemerná reálna týždenná mzda robotníkov a zamestnancov (nie vo vedúcich funkciách) klesla v tom čase o 19%. Na konci r. 1994 boli reálne mzdy v tejto zamestnaneckej kategórii na rovnakej úrovni ako na konci päťdesiatych rokov. V tomto období príjmy ľudí so špičkovými zárobkami sa znovehonásobili. (L.C. Thurow: The Future of Capitalism. New York, W. Morrow and Comp., 1997, s.24).

Podľa výsledkov výskumu washingtonského inštitútu Pew napredoval trend prehlbovania sa disparity v USA medzi bohatými a chudobnými závrtným tempom aj vo vlastníctve majetku. Zatiaľ čo majetok ôsmich miliónov, t.j. 7 percent najbohatších domácností vzrástol za štyri roky, čiže od roku 2009 do roku 2012 o 56 milióna amerických dolárov, t.j. takmer o tretinu, hodnota majetku zvyšných 111 miliónov domácností sa prepadla o 600 miliárd dolárov, teda o 5 percent. Súčasne sa zistilo, že až tretinu cenových papierov drží v rukách jedno percento najbohatších Američanov. Dôvodom rastu ziskov bolo výrazné znižovanie výrobných nákladov, čo je výsledkom klesania reálnych miezd a rastúcej nezamestnanosti (J. Mendel: Z rastu USA profitujú len bohatí ľudia. Bratislava, Hospodárske noviny, 9.5.2013).

D. Schweickart tvrdí, že nenačujeme proti prepychovému spôsobu života našej hornej triedy, s čím však nemožno súhlasiť, keďže na naprotivnej strane je chudoba, ale namietame proti zdroju jej príjmu, čo je určite kľúčovým problémom spoločnosti. Treba však kvitovať ako autor ďalej píše, že v kapitalizme sa vyplácajú obrovské sumy ľuďom, ktorí sa nezúčastňujú na podnikateľských aktivitách, resp. tým, čo nepostupujú so svojim kapitálom nijaké riziko. Špecifickou funkciou kapitalistu je vlastniť kapitál, čo nie je podnikateľská funkcia. Kapitalisti sa uvedenými pracovnými procesmi nezaobierajú. Ako jednotlivci môžu byť napríklad manažérmi. Tieto produktívne činnosti sa však zásadne odlišujú od vlastníctva kapitálu, čiže od funkcie, ktorá ich legálne oprávňuje „zjesť“ drvivú väčšinu z naservírovanej ekonomickej kaše. (D. Schweickart, Tamže, s.61, 116).

Na mimoriadne vysokých príjmoch sa často podieľajú neprávo aj mnohí manažéri firiem, ktorí vykonávajú rozličné podnikateľské aktivity.

Osobitný zdroj príjmov istých boháčov tvoria výsledky špekulácií, za ktoré bolo zopár z nich konečne aj trestne postihnutých, pravda, pokiaľ si „nenašli“ z trestu príslušné únikové cesty, čo nie je zriedkavým prípadom. Exemplárnym podvodníkom v USA bol Jordan Belfort, ktorý r.1998 bol zatknutý pre pranie špinavých peňazí a nelegálne nakladanie s cennými papiermi. Oklamánym tisícim ľudí dlhoval viac ako 110 miliónov dolárov. Pracoval vo Wall Streete. Teraz radí súkromníkom ako zbohatnúť. Iný známy prípad je Bernard Madoff, stojaci za pyramidovou hrou, ktorá sa pokladá za najväčšiu defraudáciu v americkej histórii. Na účtoch tisícov klientov chýbalo 65 miliárd dolárov.

HEDONIZMUS A UTRPENIE -
DVA PÓLY
SOCIÁLNEJ NEROVNOSTI
Pri analýze sociálnej disparity

týchto dvoch kategórií občanov, t.j. hornej triedy a chudákov nemožno opomenúť dôsledky tohto stavu.

Zvlášť treba poukázať na roztopašné životné maniere „obrov“, ktorí svojimi vonkajšími prejavmi kazia častokrát morálku národa a negatívne vplývajú najmä na mladú generáciu, v ktorej je dosť značná časť náchylná na osvojovanie si nezdravých, zlých móresov.

Mnohým boháčom nestačí to, že ochudobňujú zamestnancov, resp. okrádajú klientov vymýšľaním rôznych špekulatívnych ponúk. Nie málo z nich je takých, ktorým sa žiada na-

MIKULÁŠ SEDLÁK

Nespravodlivé rozdeľovanie bohatstva

vyššie predvádzať navonok svoj „osobitný štýl“ a ukázať plebsu to, čo všetko majú, resp. čo si oni môžu dovoliť v rámci „pochybnej“ demokracie a demonštrovať hlavne to, že oni sú viac než zbytok spoločnosti.

V jednom článku sa o tom píše, že investície boháčov na tento účel sú šialené a sú aj šialene drahé. Na ilustráciu vyberáme dva príklady: Istý módny mág vlastní 80 superáut. Menovaný princ jazdí na diamantovej motorke. Konanie takýchto „investičných mágov“ je zaiste v absolútnom rozpore so zdravým ľudským rozumom ako aj s dôstojnosťou a morálkou normálneho človeka.

Kým bohatstvo poskytuje týmto jedincom rozličné blahá, chudoba prináša zase iným ľuďom rozličné utrpenia. Jej strašnou stránkou je naproti tomu mučivý materiálny nedostatok, ako hlad a podvýživa, bezdomovstvo, choroby, bolesť a podobne. Chudobný človek je neslobodný, pretože nemá materiálne možnosti k tomu, aby viedol život ako normálni ľudia v jeho okolí. Kardinál R. Marx súčasne tvrdí, že prinajmenšom rovnako zahanbuje ako rozsah materiálnej chudoby je bezperspektívnosť. Podľa neho nejedná štatistika hovorí, že kto je raz chudobný, ten zostane s vysokou pravdepodobnosťou taký celý život. (Tamže, s.77)

Chudoba nie je iba materiálny fenomén, ale môže zničiť popri tele i ducha. Chudoba ničí sebavedomie. Skutočnosť, že chudoba nie je len záležitosť materiálneho zbedačovania, potvrdzuje aj D. Schweickart starou revolučnou piesňou, v ktorej sa hovorí: „ Srdcia hľadajú rovnako ako telá, dajte nám chlieb, ale aj ruži veľa.“ (Tamže, s.123)

Autor zároveň uvádza, že ak ste chudobný a bez perspektívy, spojte sa s kriminálnym gangom a spáchate zločin. Neprekvapuje ani to, že hľadáte uspokojenie v alkohole, v kokaíne a v iných drogách, ktoré tisia bolesť. Nečudo, že máte sklony k dilerstvu. Pravdepodobne pôjdete do väzenia. V ňom sa to však veľmi nelíši od toho, čo je vonku. Podľa toho prameňa sa v USA zvýšil za posledné dve desaťročia počet väzňov štvornásobne. Spojené štáty americké s piatimi percentami svetovej populácie majú v súčasnosti 25 percent počtu väzňov celého sveta, čo predstavuje okolo dva milióny dospelých. (Tamže, s.127)

Na príklade Nemecka R. Marx dokumentuje, že chudoba nie je nejaký okrajový jav. Existuje a je jej, bohu-

žiaľ, čím ďalej tým viac. Autor ukazuje jej prejavy na rastúcej detskej chudobe: Deti sú od malička existencne konfrontované s hmotnou núdzou sú odkázané na štátnu sociálnu pomoc, ktorá často prechádza z generácie na generáciu. Sociológovia dokonca predpovedajú deťom zo znevýhodnených rodín, že v dospelosti „zdedia“ chudobu rodičov. K riziku chudoby detí v Nemecku prispieva i to, že možnosť vzdelávania je tam silne naviazaná na sociálny pôvod. Ešte presvedčivejšie sú čísla o ich prístupe k akademickému vzdelávaniu. Podľa druhej správy spolkovej vlády o chudobe a

táto téza najskôr na všeobecné nepochopenie. Od polovice sedemdesiatych rokov nezamestnanosť v Nemecku a mnohých ďalších vysoko rozvinutých zemiach sveta vždy v každom období recesie zreteľne stúpala a keď sa konjunktúrna situácia zlepšila, zamestnanosť sa už nevrátila na predchádzajúcu úroveň, ale s každým konjunkturálnym cyklom stále stúpala. Nie málo sociológov je pevne presvedčených, že zárobková činnosť sa vyčerpala, a preto vehementne zastávajú tézu o „konci práce“. V posledných desaťročiach skutočne vymizlo mnoho pracovných miest. Boli to za-

chudobe mnohých vrátane bohatých krajín.

Pápež František opisuje túto situáciu v Apoštolskej exhortácii Evangelii Gaudium takto: Zatiaľ čo zárobky niekoľkých občanov exponenciálne rastú, väčšina mužov a žien našich čias žije v každodennej biede s neblahými následkami. Strach a zúfalstvo sa zmocňujú srdc mnohých ľudí. Nerovnosť spôsobuje násilné reakcie tých, ktorí sú vylúčení zo systému. Je to najmä preto, že sociálny a ekonomický systém je nespravodlivý už pri koreni. Takáto ekonomia zabíja. Preto ekonomii exklúzie (vylúčenia) a nerovnosti musíme dnes povedať nie.

Jedna z príčin tejto situácie vyplýva zo vzťahu, ktorý sme si vytvorili s peniazmi, keďže prijímame ich vládu nad nami i nad našimi spoločnosťami. Peniaze majú slúžiť ľuďom a nie im panovať.

Sociálna nerovnováha má svoj pôvod v ideológiách, ktoré obraňujú absolútnu autonómiu trhov a finančné špekulácie. Tým berú právo kontroly štátom, ktorý by mal bdieť nad ochranou spoločného dobra.

K tomu sa pridáva rozvetvená korupcia a vyhýbanie sa plateniu daní. Túžba po moci a majetku nepozná hranice.

Za týmto postojom sa skrýva odmietnutie etiky a Boha. Etika, a to bez ideológie, umožňuje vytvoriť rovnováhu a ľudskejší spoločenský poriadok.

Pápež napokon zdôrazňuje, že nevyhnutnosť riešiť príčiny chudoby už nepočkajú, a to najmä preto nie, aby sa spoločnosť uzdravila z choroby, ktorá povedie zaručene k novým krízam. Dokedy sa nevyriešia radikálne problémy chudobných a ľudia sa nevzdajú absolútnej autonómie trhov a finančných špekulácií, dovtedy sa nevyriešia problémy sveta. Nerovnosť je koreňom každého zla. (Pápež František: Apoštolská exhortácia, Evangelii Gaudium. Trnava, Spolok sv. Vojtecha, 2014, s. 41-47, 136-137,148)

mestnania pre tzv. pre málo kvalifikované, teda pre jednoduché a najjednoduchšie činnosti s nízkou mzdou. Autor súčasne konštatuje, že i odborníci alebo ľudia s vysokoškolským vzdelaním, predovšetkým ak sú starší, majú sem tam tiež problémy na pracovnom trhu a nenachádzajú zamestnanie alebo musia vykonávať prácu hlboko pod úroveň svojej kvalifikácie. V zemiach „blahobytu“ príležitosti pracovného trhu pre málo kvalifikovaných zjavne drasticky ubúdajú. (R. Marx: Tamže, s.87-88)

Faktom je, že jednou z najväčších iracionálností globálneho kapitalizmu je závažné bohatstvo niekoľkých jednotlivcov, ktoré stojí proti zničujúcej

bohatstve je možnosť vysokoškolského štúdia pre dieťa z rodiny so sociálne nízkym statusom. Platí aj zásada, že dieťa, ktoré malo už vo veku materskej škôlky a základnej školy skúsenosti s chudobou, má jednoznačne menšie možnosti rozvinúť naplno svoje vlohy a nanie v priebehu školských rokov. Ďalej píše, že tento fakt nemôže nikoho prekvapiť, pretože materiálna chudoba celkom zjavne obmedzuje už v rannom veku u dieťaťa jeho akčné možnosti a priestor. Ďalšie pravidlo je, že čím viac detí žije v domácnosti, tým spravdila je väčšie riziko chudoby pre rodičov. Toto nasvedčuje, že deti a rodiny s mnohými deťmi sú systematicky znevýhodňované (Tamže, s. 36, 77-81).

Chudoba je viditeľne spojená s nezamestnanosťou. Veľká väčšina chudobných dospelých v rozvinutých kapitalistických krajinách sú práceschopní ľudia, ktorí sú buď nezamestnaní alebo pracujú za minimálne mzdy. Dlhodobu nezamestnanosť sa pritom darí stále riedšie sa vracat do regulárnych zamestnaneckých vzťahov.

D. Schweickart jednoznačne tvrdí, že kapitalizmus nie je schopný zabezpečiť prácu pre všetkých, toľko nie dobrú prácu. Nezamestnanosť je základným princípom „zdravého“ kapitalizmu. Je to neviditeľná ruka s palicou, ktorá udržiava pracovnú silu v poslušnosti. (Tamže, s. 120, 124).

Vo väčšine európskych štátov existuje masová nezamestnanosť, ktorá trvá už celé desaťročia. Je to ťažkou osudovou ranou nielen pre tých, ktorých sa to týka. Ako masový sociálny jav môže tento otriasať celú spoločnosť v základoch. Toto vie asi ťažko niekto tak dobre ako Nemci.

Z existujúcej masovej nezamestnanosti vzniká dojem, že náš svet ekonomiky a práce skutočne potrebuje stále menej ľudí na to, aby bežal motor konjunktúry. Americká filozofka Hannah Arendtová predpovedala vo svojej knihe už v roku 1958 (Arendt Hannah, Vita aktiva oder vom Tätigen Leben, 2.vyd., München, 2003) v tomto ohľade neblahú budúcnosť. Napísala: Máme pred sebou vyhladku na spoločnosť, ktorá už vypotrebovala prácu, teda jedinou činnosť, v ktorej sa ešte vyznala. (R. Marx: Tamže, s. 87).

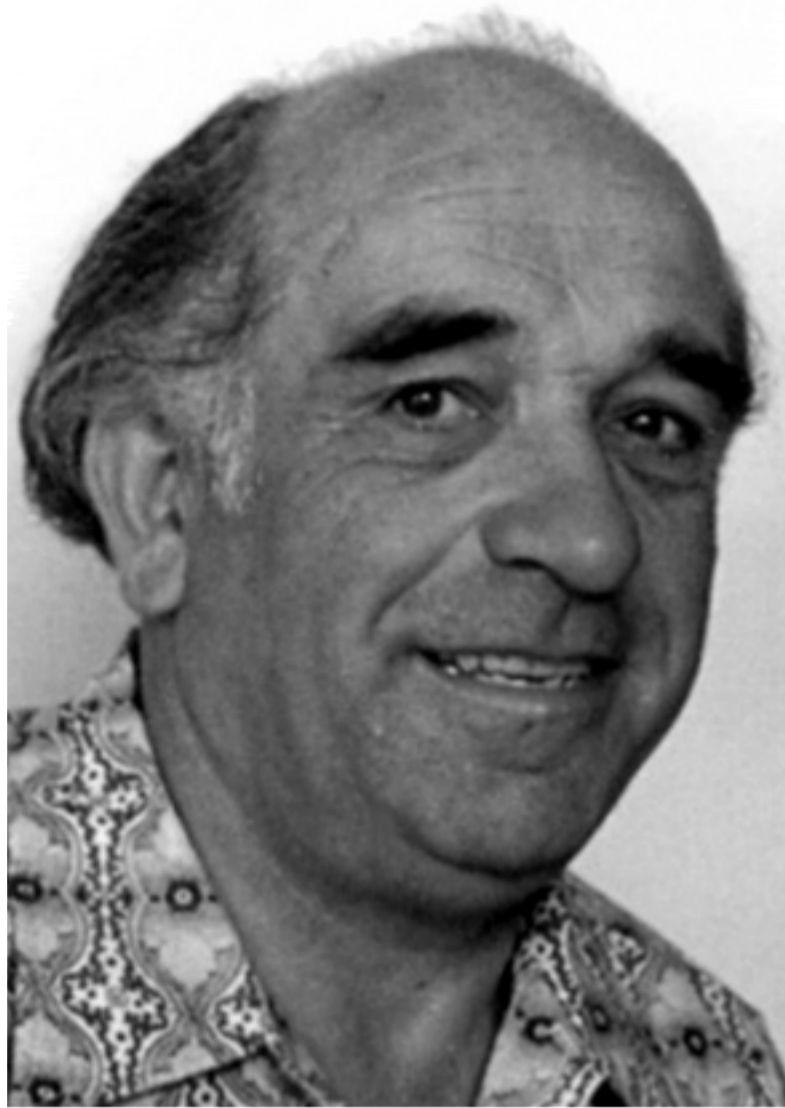
R. Marx komentuje tento názor nasledovne: Vo svete hospodárskeho zázraku v povojnovnej dobe narazila

Ak zostanem ticho

Venované trpiacim v Donecku.

*Ak zostanem ticho
neznenávidí ma tento svet, Bože.
Skončím smädný topiac sa vo výkaloch tých
čo zaostriili svoje hlúpe perá
aby maskovali nože.
S jediným cieľom ublížiť.
Ak zostanem ticho
zožnem hlučný potlesk pekla, Pane.
Ohlušený a slepý. Nevšimajúc si a nevidiac,
tých čo k Tebe vystierajú svoje biele dlane.
Nevšimajúc si ich a nevidiac.
Ak zostanem ticho,
možno užijem si, aj keď v otupení,
láskanie a nežnosti,
odopreté beštiami milencom a mamám,
ktorým sa mráz, vojna a strach
zahryzol až do kostí.
Ak zostanem ticho,
nech ani ja viac nemám ženu ani matku.
Len zabudnutie.
Také hlboké a večné jak v múdrom srdci
karikatúra Boha v idiotskom plátku.
Nedá sa mi.
A keď inak neviem, aspoň takto:
„Počujte zbabelci čo „ste Charlie“,
čo dupotom inam chcete stočiť Zem.
Ja nim nie som!
A Boh dá, ani nikdy nebudem.“*

JÁN ADAMOV

Dňa 31. decembra 2014 uplynulo dvadsať rokov od smrti slovenského spisovateľa Pavla Hrtusa Jurinu. Zomrel v cudzine, v ďalekej Austrálii, ktorá bola jeho adoptívnym domovom od roku 1949, ale nikdy sa nestala naplno jeho vlasťou. Hoci v Austrálii prežil viac než polovičku svojho života, každým úderom svojho srdca ostával synom kysuckých kopaníc. Pri jednom z našich početných stretnutí sa vyslovil: „Tú pupočnú šnúru, ktorá ma spája s rodným krajom, nikto a nič došial neprestrihlo a Boh dá, že ani neprestrihne, aj keby mi bolo súdené vo vyhnanstve zomrieť“.

Ako jeho, aj mňa osud zavial do Austrálie a tak som mal šťastie zblížiť sa s ním. Vyše 40 rokov sme spoločne prežívali strastný emigrantský život. Stovky hodín sme strávili v družných rozhovoroch, v ktorých sme sa navzájom povzbudzovali, kritizovali Austráliu, svet i jeden druhého, občas sa aj škriepili a preli, ale vždy priateľsky rozchádzali so želaním dobrého zdravia do budúceho stretnutia.

Ako literáta poznal som ho už na Slovensku a prvú jeho poviedku, či esej som čítal kedysi v roku 1943 v týždenníku Slovenský rozhlas. Už neviem, aký mala titul, ale pamätám si, že tam písal čosi o firemných a podnikových názvoch a navrhol, aby Slovenské pálenie a liehovary si vyvesili firemnú tabuľu s menom „SLOPALI“ (od slovesa slopať = nemierne piť). Pripomenul som mu to pri našom prvom osobnom stretnutí v Adelaide v apríli 1950 a srdečne sa pri tom rozosmial.

Toto naše prvé stretnutie malo svoju melancholickú predohru. Obaja sme patrili medzi tých slovenských utečencov, ktorí opustili rodnú vlasť po tom, čo komunisti v smutno-povestných februárových dňoch v roku 1948 sa zbavili svo-

jich občianskych spolubojovníkov v Národnom fronte a uchopili do rúk vládnú moc v ľudovodemokratickom Česko-Slovensku. On prešiel hranice v západných Čechách a vkročil do americkej okupačnej zóny Nemecka v 1948, ja som prekročil moravsko-rakúsku hranicu a cez sovietsku okupačnú zónu našiel politický azyl v britskej zóne Rakúska. Dlhú dobu sme o sebe nič nevedeli. O jeho odchode do emigrácie som sa dozvedel úplne náhodou v lete 1949, keď som sa presunul z Rakúska do americkej zóny v Nemecku a dočasne zakotvil v utečeneckom tábore v Ludwigsburgu pri Stuttgarte. Tu som pomáhal tlačiť a rozosielať emigrantský mesačník Slobodné Slovensko. Časopis sme tlačili na cyklostyle a väčšinu nákladu sme roznášali, alebo rozposielali po jednotlivých utečeneckých táborech. Mali sme však aj zahraničných odberateľov v Spojených štátoch, v Kanade, v niektorých západoeurópskych krajinách, ba i v Austrálii. Tam som s prekvapením našiel aj adresu s menom Dr. Pavol Hrtus. A tak do čísla, ktoré sme mu posielali v novembri 1949, keď som už bol austrálskou výberovou komisiou bol prijatý za emigranta do týchto neznámych končín sveta, som mu vložil krátky lístok, oznamujúci, že aj ja emigram do Austrálie a že dúfam, že sa tam stretneme.

V Ludwigsburgu sme z jeho adresy dedukovali (ako sa neskôr ukázalo, celkom nesprávne), že sa mu tam veľmi dobre vedie. Jeho adresa totiž bola c/- Stationmaster, Tailem Bend, S.A., Australia. So slovníkom sme si slovo „Stationmaster“ preložili ako „prednosta stanice“ a s obdivom sme hovorili medzi sebou: „Hľa, len pred pár mesiacmi odišiel a už je prednosta!“ Videli sme v tom dobré znamenie a nádej, že podobné šťastie tam čaká aj nás. V skutočnosti tá adresa znamenala iba toľko, že listy adresované jemu sa ukladali na železničné stanici, kde si ich on

vyzdvihol na konci týždňa, keď do toho mestečka prišiel. Ináč celý týždeň pracoval vonku v buši, často v 40-stupňovej horúčave. Ako obyčajný robotník opravoval železničnú trať na úseku Tailem Bend - Coonalpyn. Nocovali vonku pod stanom a len na weekend sa vracali do barakov v Tailem Bende. Neskôr jeho pracovná skupina sa premiestnila do mestečka Murray Bridge, čo bolo iba 40 kilometrov od Adelaide, kde som sa vo februári 1950 ocitol ako emigrant. Pracoval som v zlievarni, kde sa odlievali veľké potrubia pre zásobovanie s vodou a pre rozvod vody do oblastí, kde jej nebolo. Takto sme obaja pomáhali Austrálii budovať infraštruktúru, hlavne jej civilný sektor, ktorý počas vojny prakticky stagnoval, alebo bol obmedzený na nevyhnutné minimum.

Tu by som chcel pripomenúť, že Austrália je federáciou (Com-

FRANTIŠEK VNUK

Spomienky na priateľa Paľka Hrtusa Jurinu

monwealth) siedmich nezávislých štátov a Južná Austrália, ktorú nám obom prisúdili za miesto práce a pobytu, je jedným z nich. V roku 1950 tento štát - rozlohou asi dvadsaťkrát väčší než Slovensko - mal približne milión obyvateľov, z ktorých dve tretiny žili v hlavnom meste, Adelaide. Vládnú moc mala v rukách liberálna strana (ktorá bola viac konzervatívna než liberálna) a verejný život bol silno poznačený baptistickým puritanizmom. Napríklad, nedeľa bola dňom absolútneho odpočinku. Neboli dovolené nijaké športy, ani filmové alebo divadelné predstavenia. Verejná doprava (vlak, autobusy a električky) začali premávať až popoludní. Obchody a hostince boli zavreté. Čo sa týka hostincov, tie aj vo všedné dni mali obmedzený predaj alkoholických nápojov a záverečná hodina bola o 6. popoludní. Bolo síce dovolené sádzať na konškých dostihoch, ale ináč lotéria a iné hazardné hry boli zakázané. Vláda nám pridela prácu v oboch, kde bol najväčší nedostatok pracovných síl - na stavbe priehrad, v továrňach, v doprave a pod. Utečenci-prisťahovalci, alebo ako nás nazývali New Australians - Novoaustrelčania - sme sa boli roztratení po celom kontinente. Len tí šťastnejší z nás pracovali vo veľkomestách ako Sydney, Melbourne, Brisbane, Adelaide. Slovenskí prisťahovalci, ktorí boli určení na prácu v Melbourne, alebo v Sydney mali výhodu, že v týchto dvoch veľkomestách sa nachádzali malé slovenské komunity prisťahovalcov pred vojny, ale my v Južnej Austrálii a v Adelaide, sme boli prakticky prví slovenskí prisťahovalci v tomto priestore.

Vo vtedajšej Austrálii už bol vtedy bežný 40-hodinový pracovný týždeň, čiže pracoval sa iba päť dní a weekend, t.j. sobota a nedeľa, boli voľné. Po tieto dni sme sa schádzali obyčajne v mestských parkoch, alebo v krčmách, aby sme si vymenili skúsenosti, posťažovali

sa, pokritizovali austrálske podmienky, na ktoré sa nám tak ťažko zvykalo. Na tieto stretnutia prichádzali aj krajanovia z vidieka (alebo ako sme tomu hovorili „z bušu“). A tam jedného dňa, nám priviedol istý Poliak nového slovenského emigranta z mestečka Murray Bridge. Prišiel medzi nás a hneď sa predstavil: „Som Paľo Hrtus z Turzovky. Je medzi vami niekto z Kysúc?“ Prekvapil ma jeho lokalpatriotizmus, ale ešte viac jeho meno. Veď to je spisovateľ Jurina, ktorému som z Ludwigsburgu poslal list! Pristúpil som k nemu, podal mu ruku a povedal čosi, ako že som rád, že sa stretávame. Ja viem oveľa viac o ňom, ako on o mne. Som Fero Vnuk, ktorý mu vložil do Slobodného Slovenska list... Nenechal ma pokračovať a hneď odpovedal, že list dostal iba pred mesiacom (pošta loďou v tom čase trvala aj tri mesiace) a že je rád, že sme sa

na Vianoce (1949). Tam žijú nielen nedávni prisťahovalci, ale aj mnohí starí usadlíci, ktorí prišli do Austrálie ešte pred vojnou. Na puritánsku a zaostalú Južnú Austráliu zanevrel a predpovedal mi, že po niekoľko-mesačných skúsenostiach zanevriem na ňu aj ja. (Predpoveď sa nevyplnila). Prisľúbil však, že sa bude vracáť medzi nás do Adelaide aspoň raz za mesiac. Medzitým budeme v poštovom styku...

Tých osobných stretnutí veľa nebolo, ale vymenili sme si zopár listov. Škoda, že sa mi stratili, lebo bolo v nich veľa zaujímavých postrehov, kritických pohľadov, pesimistických prognóz, ale aj kus jeho osobnosti a pohľadov do minulosti. Viem však o ňom, že v decembri 1950 splnil svoj dvojročný záväzok voči Austrálii, zanechal prácu u Juhoaustrialskych železníc a odišiel do Melbourne. Našiel si prácu u nejakej strojárnej firmy. Veľmi

našli. Zakončil vetou, ktorá mi do dnes zuni v pamäti: „Nuž vítaj slovenský brat, v krajine baraniny a čaju.“ A hneď sa ma pýtal, či som nejaký príbuzný Valéra Vnuka, ktorý bol tajomníkom Spolku sv. Vojtecha, keď Dr. Hrtus tam pracoval ako riaditeľ knižného vydavateľstva Spolku. Bol skoro sklamaný, keď som mu dal negatívnu odpoveď.

Potom som sa ho opýtal, ako sa stal „prednostom stanice“. Zasmial sa: „Prednosta stanice?! Kdeže! Obyčajný príselec, ktorý päť dní do týždňa drží v ruke pick and shovel (čakan a lopatu) a dva dni sa nudí... Prvých päť mesiacov som spával na skladacej vojenskej posteli a medzi mnou a nebom bola iba plachta stanu.“ Povedal som mu, že to je údel všetkých nás, čo sme sa stali prisťahovalcami z vysťahovalcov. „Aj ja spávam pod stanom, ale hľadám si nejaké ľudskejšie bývanie... Bude však lepšie, keď prejdeme na zaujímavejšiu tému rozhovorov“, navrhol som.

Vyšli sme z krčmy do blízkeho parku, sadli na lavičku a začali sa rozprávať o tom, čo nás bolí, trápi, teší, hnevá, baví, čaká... Bolo hneď vidno, že máme nielen spoločné záujmy, ale aj mnohé spoločné túžby a očakávania.

Rozhovor sme ukončili okolo 6. hod. Medzitým sme sa občerstvili typickým lacným, ale chutným a výživným austrálskym jedlom fish and chips (v oleji vyprášané kusy ryby a hranolky), vzájomne si potykali. Potom som ho odpovedal na hlavnú stanicu, kde nasadol na nočný rýchlik Adelaide-Melbourne, ktorého prvou zastávkou bol Murray Bridge. Pred rozlúčením som mu ešte navrhol, aby po skončení kontraktu sa presťahoval do Adelaide, kde si prácu ľahko nájde a budem sa môcť stretávať častejšie. Odpovedal mi, že jeho kontrakt končí v decembri (1950), ale on už má plány odísť do Melbourne, kde žije početnejšie slovenská komunita, ktorú navštívil

aktívne sa zapojil do života tamojšej slovenskej komunity. V listoch mi s nadšením opisoval, akým šťastím a obohatením je preňho nové prostredie. Organizoval kultúrne podujatia, zúčastňoval sa krajského spoločenského a národného života v melbournskom i celoaustrálskom rozmere a usiloval sa vytvoriť podmienky pre to, čo on nazýval „normálny život“. Ale ani všetky tieto aktivity nevedeli vyčerpať jeho zdroje fyzickej i duchovnej energie. Spolu s českým priateľom Vladimírom Ležák-Borinom sa popri pravidelnej práci pustil do weekendového podnikania. Začalo to tým, že kúpili starý a schátralý dom a počas weekendov pracovali na jeho zveľadení. Opravovali strechu, vymenili okná, podlahu, vymaľovali steny, aby dali domu krajší vzhľad a útulnejší charakter. Trvalo im to rok i viac, ale takto vynovený dom potom mohli predať so značným ziskom. „Môj bočný príjem je dnes väčší, ako moja mzda z fabriky“, pochválil sa mi pri jednej príležitosti. Pravda, toto bočné zamestnanie veľmi dlho netrvalo. Či už preto, že jeho spoločenstvo s Borinom sa rozpadlo, alebo preto, že si uvedomil, že to nepotrebuje - neviem.

Osobne som sa s ním znovu stretol v decembri 1951. Mój dvojročný záväzok končil a pomysľal som presťahovať sa z Adelaide do Sydney alebo Melbourne, kde žila početnejšia komunita Slovákov. Moja prvá zastávka bola v Melbourne. Bol som hosťom rodiny Kubasových, ktorí žili v melbournskom predmestí Footscray. Otec rodiny prišiel do Austrálie z Liptova ešte pred vojnou a po vojne prišla za ním manželka s dvomi synmi, Lojzom a Ferom, ktorí boli prakticky moji vrstovníci. Tam som sa po štyroch rokoch samotárskeho potulovania opäť našiel v útulnom slovenskom rodinnom prostredí, čo mi veľmi milo padlo.

(Pokračovanie na 10. strane)

Dňa 14. marca toho roku si pripomíname 76. výročie vzniku 1. Slovenskej republiky, ktorá sa, žiaľ, rodila za nepriaznivých medzinárodných okolností...

O 1. Slovenskej republike sa už napísalo neúrekom, žiaľ často pod rúškom propagandy a nie celkom objektívne. Práve táto skúsenosť ma viedla k tomu, aby som opísal vzťah Katolíckej cirkvi k Slovenskému štátu, ako i pohľad na to, ako sa Katolícka cirkev na Slovensku stavala k temnejšej stránke vtedajšieho režimu - k židovskej otázke. Najviac informácií som čerpal z osobných spisov a bohatej korešpondencie vtedajšieho administrátora slovenských častí Košickej, Rožňavskej a Satmárskej diecézy biskupa Jozefa Čárskeho s členmi politického režimu, ktorý vládol na Slovensku v rokoch 1939 - 1945.

Cirkevnopolitický vývoj v Česko-slovensku charakterizujú slová z pastierskeho listu biskupa Jána Vojtašáka: „Za uplynulých dvadsať rokov sa mnohé stávalo bez Boha, priamo proti Bohu, preto sa, žiaľ, stavitelom stalo to, čo aj tým, ktorí s pýchou stáli babylonskú vežu.“

Katolíckych biskupov aj väčšinu katolíckych veriacich viera v spravodlivý a kresťanskými zásadami sa riadiaci štát viedla ku kladnému postoju k novovzniknutej slovenskej štátnosti. Katolícki biskupi privítali vznik Slovenskej republiky a voľbu jej prezidenta v októbri 1939 pastierskym listom, ktorý pripravil biskup Andrej Škrábik. Vyzvali v ňom k budovaniu hmotnej a duchovnej budúcnosti Slovenska ako krajiny postavennej na kresťanských zásadách. Biskupi tiež vyjadrili nádej, že v novom štáte bude mať každý občan pokojný a šťastný život.

Pevné postavenie a istá nedotknuteľnosť umožňovala katolíckej cirkvi vyjadrovať sa k určitým negatívnym tendenciám v správani režimu. Prepojenosť katolíckej cirkvi s politickým systémom Slovenskej republiky našla svoj prejav vo vysokej angažovanosti kňazov v spoločenskom a politickom živote.

Medzi prvé krajiny, ktoré uznali Slovenskú republiku, patrili aj Vatikán, ktorý tak urobil už 25. marca 1939. Úloha zastupovať záujmy Slovenska pri Svätom stolci pripadla žurnalistovi a významnému politikovi HSLS Karolovi Sidorovi. Na jeho nástupnej audiencii pápež Pius XII. zakončil svoj prejav po slovensky slovami: „Pochválen buď Ježiš Kristus! Nech Boh žehná Slovenský národ!“ Prihovoril sa v slovenskom jazyku a svoj príhovor nariadil uverejniť na úvodnom mieste nedeľného vydania vatikánskeho denníka L' Osservatore Romano, ktorý mal v nedeľu raz taký náklad ako vo všedné dni.

Katolícka cirkev za Slovenskej republiky mohla slobodne účinkovať. Osobitne treba vyzdvihnúť školské zákony (boli zreformované na spôsob Holandský), ktoré umožňovali náboženskú výchovu nielen na štátnych školách, ale napomáhali aj zriaďovanie katolíckych škôl. Takisto mala cirkev slobodu účinkovať v mládežníckych, stavovských a iných organizáciách.

Pokiaľ ide o cirkevné zriadenie, to bolo novými hranicami na juhu znovu prekazené. Na južnom Slovensku padli do Maďarska biskupské sídla Rožňava, Košice a Užhorod. Rožňavský biskup Michal Bubiň ostal na svojom mieste, ale košický biskup Jozef Čársky sa presťahoval do Prešova. Pod jeho právomoc pribudli farnosti užhorskej administratúry a rožňav-

Marek Cimbala

Katolícka Cirkev na Slovensku v rokoch 1939 - 1945

ského biskupstva na Slovensku. Štyri gréckokatolícke farnosti sa vrátili pôvodnému biskupstvu. Na Slovensku bolo teda spolu šesť biskupstiev. Slovenská vláda a zvlášť slovenský vyslanec pri Vatikáne sa usilovali vytvoriť slovenskú cirkevnú provinciu. Vojnové udalosti však zapríčinili, že túto vec Svätý stolec znova odročil. Jediné, čo sa dosiahlo, bolo povýšenie nitrianskeho biskupa Karola Kmeťku na arcibiskupa, ale iba „ad personam“.

KATOLÍCKA CIRKEV NA SLOVENSKU A RIEŠENIE ŽIDOVskej OTÁZKY V ROKOCH 1939 - 1945

Jedným z mnohých dokumentov Druhého vatikánskeho koncilu bola deklarácia Nostra aetate, ktorá hovorí o postoji Cirkvi k nekresťanským náboženstvám. Štvrtá časť tohto dokumentu pojednáva o Židoch. Hovorí o veľkom spoločnom duchovnom dedičstve Židov a kresťanov, odporúča ich vzájomné poznanie a obapolnú úctu, čo možno docieľiť najmä biblickými a teologickými štúdiami a bratským dialógom. Cirkev vždy tvrdila a tvrdí, že Kristus dobrovoľne zomrel za hriechy všetkých ľudí, aby sme raz všetci boli spasení.

ŽIDOVSKÝ KÓDEX

Dňa 9. septembra 1941 bolo vydané nariadenie 198/1941 slovenského zákona o právnom postavení Židov, krátko nazývané Židovský kódex. Toto nariadenie, ktoré obsahovalo 270 paragrafov, sa stalo jedným z najrozsiahlejších zákonodarných ustanovení vydaných v období Slovenského štátu.

Okrem iného sa v kódexe uvádza: Kto sa za Žida bez ohľadu na pohlavie považuje. Židia sú povinní nosiť osobitné označenie (Dávidova hviezda). Zakazuje sa manželstvo medzi židmi a nežidmi. Židia nemajú volebné právo a nemôžu byť volení do parlamentu alebo do správnych orgánov polo štátnych korporácií. Rovnako nemôžu byť štátnymi úradníkmi alebo úradníkmi pološtátnych inštitúcií.

Ústredný hospodársky úrad v dohode s ministerstvom vnútra môže prnúť Židov, aby opustili určité obce, mestá a usadili sa inde.

Nesmú sa organizovať mimo náboženských obcí. Jedinou organizáciou pre židov je „Ústredňa židov“ so sídlom v Bratislave.

Židia sú vylúčení z vyučovania na všetkých školách a vzdelávacích ústavoch. Zahraničné diplomy sa neuznávajú, Židia budú môcť plniť školskú povinnosť iba v osobitných základných školách a iba v triedach povolených ministerstvom školstva.

Na súdoch ich budú môcť zastupovať iba židovskí advokáti.

Paragraf 255 určuje: „Prezident republiky môže udeliť oslobodenia z ustanovení tohto nariadenia. Oslobodenia môžu byť buď úplné, alebo čiastočné a možno ich viazať podmienkami.“ (Prezident Tiso si vydobytím tohto paragrafu uchránil tisíce židovských životov. pozn. autor).

Avšak treba tiež podotknúť, že prezident Slovenskej republiky Dr. Jozef Tiso tento zákon nikdy nepodpísal!

KATOLÍCKI BISKUPI A ŽIDOVSKÝ KÓDEX

S pomerne ostrým protestom vystúpili proti židovskému kódexu v októbri 1941 predstavitelia Katolíckej cirkvi na Slovensku. Ich vystúpenie bolo motivované jednak zásadnými filozoficko-náboženskými pohnútkami (Cirkev považovala rasovú teóriu za bludárstvo, odporujúce jej učeniu), jednak záujmami jej veriacich prekrstených Židov, ktorých kódex tiež tvrdilo postihol.

Dňa 7. októbra 1941 sa katolícki biskupi Slovenska, zišli na porade v Nitre. Výsledkom tohto stretnutia bolo memorandum, ktoré poslali vedúcim zástupcom vlády. Bola to prvá reakcia katolíckych biskupov na protizidovské opatrenia. V memorande sa okrem iného uvádza, že kódex sa zakladá na rasistickom svetozrehaní, ktorý Cirkev a biskupi odmietajú.

Dňa 8. marca 1943 vydali katolícki biskupi spoločný pastiersky list, ktorý 21. marca 1943 prečítali vo všetkých katolíckych kostoloch Slovenska. List vysvetľuje zásadné smernice, aby veriaci mohli správne posudzovať páliť problém zaobchádzania so židovstvom a nedali sa pomýliť bludnými názormi. Odvoláva sa na prirodzené a Zjavené božie právo, ktoré je nevyhnutné pri riešení akýchkoľvek otázok:

„Prirodzeným právom jednotlivca, národa a štátu je brániť sa proti tým, čo ohrozujú jeho život a zamedzujú jeho rozkvet. No tak isto prirodzeným právom každého jednotlivca bez ohľadu na národnostnú príslušnosť je, že nikoho nemožno sťahovať a trestať bez dostatočnej príčiny, ktorú treba v každom jednotlivom prípade dokázať podľa platných zákonných noriem.“

Dňa 4. marca 1943 poslal predseda vlády Vojtech Tuka list adresovaný nitrianskemu biskupovi Karolovi Kmeťkovi, v ktorom vyčíta Cirkvi jej záporný postoj v otázke vylúčenia Židov zo spoločnosti. Píše: „Je pre Predsedníctvo vlády nepochopiteľné, že cirkevné kruhy, najmä slovenský katolícky klérus, majú teraz toľko námietok pri očisťovaní Slovenska od elementu, ktorý zapríčinil väčšinu bied slovenského národa v minulosti, ktorý ho vykorisťoval do najkrajnejšej hranice, či na veľkostatkoch, z ktorých mnohé boli cirkevnými beneficiami, ktorý ho ohľupoval pálenkou skoro celé storočie, ktorý pri výkone lekárskej praxe začal najzložnejším spôsobom privodzovať depopuláciu Slovenska, ktorý nemal k slovenskému ľudu najmenšieho vzťahu ľudskosti, ale len vzťahu pohrdania, ktorý bol po dlhé desaťročia najúčinnejším odnárodňovacím činiteľom a ktorý teda tým všetkým znižoval aj mravnú a cirkevno-náboženskú úroveň slovenského národa.“

Biskupi však vo svojom pastierskom liste odmietli takýto prístup kolektívnej viny: „Ak sa previní jeden alebo i viac členov niektorého národa, prípadne národnej skupiny a menšiny, z toho ešte nenasleduje, že tým istým priestupkom možno obviniť celý národ, resp. národnú skupinu a menšinu. Prirodzenoprávna zásada žiada skúmať prečin alebo zločin v každom jednotlivom prípade a podľa toho i trestať.“ Za-

stávali sa dodržiavania prirodzených právnych noriem, ktorých prestúpenie v konečnom dôsledku môže viesť jedine k záhube spoločenského poriadku a blahobytu, pretože nielen podtina korene existencie štátu a národa, ale je príčinou neistôt a bezprávia: „Vedomí si svojej zodpovednosti pred Bohom a svojej povinnosti chrániť prirodzené a zjavené normy Božie, musíme pozdvihnúť svoj rozhodný a varovný hlas proti tým nespravodlivým opatreniam, ktorými sa masové, bez náležitého zistenia viny každého jednotlivca, postihujú naši spoluveriaci a iní naši spoluobčania na ich osobnej, rodinnej a majetkovej slobode.“

Dôležitým bodom pastierskeho listu bolo stanovisko k otázke krstu Židov, ktoré bolo Cirkvi vyčítané a vyvolávalo nespokojnosť nielen u veriacich. „V žiadosti o povolenie krstu nestačilo krátko uviesť, že všetky podmienky úpravy z roku 1939 sú splnené ale bolo potrebné podrobne opísať celý prípad, najmä uviesť tieto okolnosti: Ako dlho trvala doba prípravy na krst; ktorý duchovný ju konal; koľko hodín týždenne; ako sa choval katechumen; či konal náboženské povinnosti; aké skúsenosti nadobudol vyučujúci kňaz najmä o správnom úmyslu katechumena; akú povesť má katechumen.“

Cirkev neodmieta nikoho kto spĺňa tieto podmienky, bez ohľadu na jeho pôvod či rasu: „Povoľovali sme a budeme povoľovať krst každému, o ktorom príslušný duchovný vydá svedectvo, že sa chce stať úprimne pravým kresťanom, berúc na seba všetky mravné a náboženské povinnosti, ktoré Cirkev svojim veriacim nakladá. Tu nám treba poukázať na nekonečné milosrdenstvo Božie, ktoré odpustilo poklesky hriechnej Magdalény, otvorilo nebesá pre kajúceho lotra, prijalo za apoštola mýtnika Matúša, ochotné je odpustiť každému jeho hriechy ak sa chce polepšiť a nový mravný život viesť. Práve ten bývalý mýtnik Matúš zachoval nám tie poučné slová Pánova: „Nesúďte, aby ste neboli súdení, a akou mierou budete merať: takou nameria sa vám. A čo vidíš smietku v oku svojmu bratovi, kdežto brvná v svojom oku nevidíš?“ (Mt 7, 1-3) Toto pripomíname tým, ktorí sa vyslovili, že vraj nepôjdu keď tam bude ten alebo onen.“

Stalo sa, že pokrstenie niektorého Žida vyvolalo nespokojnosť u veriacich, obyčajne pre oprávnenú kritiku predošlého života dotyčného novokresťana. Táto nespokojnosť sa odrazila aj v liste adresovanom biskupovi Jozefovi Čárskemu.

„Je to až neuveriteľné, na aký fakt sme sa z jedného dňa na druhý zobudili. Židia sa zachraňujú na Slovensku pomocou svojich bývalých najväčších nepriateľov pomocou kresťanských kňazov. Lebo veď posledný pastiersky list nie je ničím iným, len ochranou Židov. Áno my to veľmi dobre vieme, že podľa našich náboženských a cirkevných predpisov a aj podľa učenia nášho Pána Ježiša Krista, ktoré

je pre nás základom, každý bez rozdielu rasy má právo na to, aby prijal vieru Kristovu. Práve tak vieme, že našou snahou by malo byť čím väčší počet inovercov navrátiť do lona Cirkvi. Ale povedzte Vaša Excelencia stretol ste sa už doteraz za svojho už dlhého kňazského účinkovania so Židom, ktorý by bez akýchkoľvek vedľajších úmyslov, z čisto náboženských, mravných a duševných dôvodov bol zanechal vieru židovskú a prestúpil na niektorú vieru kresťanskú? Môžete s kľudným pred Bohom svedomím povedať, že viete o takomto prípade? Ako teda môže dnes veriaci veriť Vaším slovám v pastierskom liste a v tom pokrstenom Židovi vidieť svojho brata v Pánu, keď veľmi dobre a nikdy neodskriepiteľne vie, že ten Žid sa dal pokrstiť, len preto, aby sa vyhnul odtransportovaniu, alebo čo je ešte horšie, keď pomyslí na to, že ten Žid má u seba falošný krstný list z roku 1938 a predošlý, krstný list, ktorý falšoval katolícky kňaz?!

Vieme dobre čo stihne občana, keď falšuje verejnú listinu. Čo ale zasluži kňaz, ktorý falšuje krstné listy!!! Dnes neverejná štatistika vykáže, že polovica krstných listov čo majú židia sú falošné, alebo boli vydané Židom bez krstu. Či kňaz môže robiť svätokrádež!!! Počuli sme už aspoň raz, že biskupský úrad potrestal kňaza za vydanie falošného krstného listu? A Vy nám idete písať pastierske listy v ktorých chránite Židov?

Napriek mnohým, ktorí odmietali prijatie Židov do Katolíckej cirkvi, našli sa aj takí, ktorí Cirkev žiadali o pomoc pre tých, ktorých protizidovské opatrenia postihovali.

„Vo veľmi delikátnej a diskretnej veci si dovoľujem obrátiť sa na Vašu Excelenciu nie z vlastného popudu, ale z neúradného popudu tunajšej polície a prosím už vopred o milosrdenstvo pre tých, ktorých sa to týka. Tieto dni dostane Váš úrad na prekon-trolovanie krstné listy Židov pokrstených pred 14. 03. 1939. Totiž dá sa predpokladať, že sú medzi nimi aj falošné. Polícia ma neúradne požiadala, aby som prosil Vašu Excelenciu, aby všetky tie krstné listy boli in cumulo vyhlásené za platné. Ináč by majitelia falošných listov boli pozbavení výhod, stíhaní a odvečení do táborov. Polícia má už toho všetkého dosť a každé protizidovské opatrenie sa jej hnuší, preto ma požiadala o tento zákrok... Váš posledný sluha A. Pozdech, farár.“

Cirkev nemala priamu možnosť ovplyvniť protizidovské dianie na Slovensku ani opatrenia sa k nemu vzťahujúce. Jej postoj voči tomuto daniu bol však jednoznačne odmietavý a v takomto duchu ho aj sprostredkovala svojim veriacim:

„Znovu prehlasujeme, že sme nikdy nedali súhlas k deportácii Židov zo Slovenska, taký súhlas od nás nikto nikdy nežiadal, túto deportáciu sme neschvaľovali a ani s ňou nesúhlasíme. Opätne a opätne sme sa zastávali najmä pokrstených Židov ako svojich veriacich a upozorňovali sme na neblahé dôsledky, ktoré vyplývajú pre náš štát a národ z nespravodlivých protizidovských opatrení.“

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

O fenzíva a víťazstvo Mahmúda vyvolali na Cypre mnoho nádejí, súdiac podľa listu jedného františkána z Nikosie, datovaného do 14. februára roku 1300. Podľa neho sa Hethum modlil v Chráme Božieho hrobu a prorokoval, že „náš minister i mnohí naši bratia (františkánskej provincie) sa chystajú až do Sýrie, ako i rytieri, pechota a všetci ostatní mnisi“. No zvesť o odchode Mahmúda v ten istý mesiac musela odložiť tieto blahé úmysly na lepšie časy. Mongoli však mali svoje slabé miesto - dlhodobo mobilizovať obrovskú armádu jazdcov bolo ťažké. Nie preto, že by sa im nedarilo udržať si ľudí, ale preto, že bolo veľmi náročné kŕmiť obrovské množstvo koní. Keď Mahmúd prerušil prenasledovanie mameluckej armády po víťazstve v Homse, nepodarilo sa mu úplne zničiť armádu kairského sultána. Kronikár tyrských templárov považuje jeho ťaženie za chabé, čo vysvetľuje nasledovne: „Začal prenasledovať porazených, no jeho zvieratá boli unavené od boja a dlhej cesty, ktorú už mali za sebou. Trpeli nedostatkom potravy.“

Mahmúd však predsa prisľúbil, že sa nasledujúceho novembra vráti, aby napadol Egypt. V priebehu roku 1300 chán vyvinul nové diplomatické styky s Cyprom a so Západom.

Tyrský templár spomína príchod vyslancov do Nikosie pravdepodobne na jar roku 1300. Ich veliteľ je spomenutý v Amadiho kronike ako „misser Chial“ alebo „Chiol“. Ide o Isola z Pisy, talianskeho kupca a aristokrata z pisanského rodu Bofeti, ktorý mal dobré postavenie na dvore Mahmúda a bol cenným sprostredkovateľom pri vzťahoch mongolského chána so Západom, konkrétne s pápežom. Po dohode s Cyperčanmi bolo pápežovi odoslané posolstvo. V liste odoslanom 2. júla z Barcelony prostredníctvom Romea de Marimundo, poradca anglického kráľa oznamuje svojmu pánovi, že „poslov od Tatárov, od kráľa Arménov, kráľa Cypru, magistra templárov a od ďalších osôb zo zámoria treba uviesť najvyššiemu pontifikovi. Sú už v Apúlii a každým dňom sú očakávaní v kúrii.“ Posol Mongolov sa nazýval Vikarius a pravdepodobne bol taktiež Talian.

Nepochybne preto, aby sa kresťanom i mamelukom demonštrovala jednota Mongolov, zámorských Frankov a Západu, 20. júla vpadla kresťanská flotila smerom do Egypta a Sýrie. Po porade vo Famaguste sa cyperský kráľ Henrich II., Jacques de Molay a veliteľ rádu špitálnikov naozaj rozhodli zaútočiť na Egypt flotilou zo šestnástich galér, šiestich saet a ešte niekoľkých panfil (malých a rýchlych plavidiel s veslami). Ani kronika Tyrského templára, ani Amadiho kronika, ktorá je ešte presnejšia, nespomína, či sa na palube jedného z plavidiel nachádzal kráľ a veľmajster templárov. „Kráľ Cypru, pán Tyru - jeho brat, magister templárov, veliteľ špitálnikov i misser Chial, posol Cassana, šli do Famagusty, kde sa konala porada o operácii vylodenia.“ Vylodenie bolo schválené, no nič nepotvrzuje, že by sa ho zúčastnili i oni sami, okrem chánskeho posla: naozaj na lodiach vztýčili vlajku ilchána, pretože bol na palube. Flotila sa pohla smerom k delte Nílu, atakovala Rosettu, vyplienila Alexandriu a vrátila sa na sever, smerom do Akry a potom Tortosy. Útok špitálnikov na Maracleu sa neuskutočnil. Zatiaľ sa flotila vrátila na Cyprus. Z hľadiska vojenských vzťahov bol výsledok veľmi skromný, no čo sa týka profitu, nebol až taký malý a rozhodne nebol zbytočný z hľadiska propagácie vzťahov („niečo sa robí“). Hlavná prednosť tejto expedície spočívala v tom, že demonštrovala jednotu cyperských Frankov a zaistila formou konkrétnej udalosti spojenectvo s mamelukmi. Frankovia sa mobilizovali a veľmi rýchlo odpovedali novému vyslancovi Mahmúda Ghazana, ktorý prišiel na Cyprus oznámiť rozhodnutie mongolského chána uskutočniť výpravu v novembri roku 1300.

„V roku (1300) prišiel na Cyprus posol Ghazana, tatárskeho vládcu oznamujúc, že Ghazan chce tiahnuť do boja nasledujúcej zimy a chce, aby sa mu kráľ a všetci Frankovia vydali naproti do Arménska, kde pre nich kráľ a jeho národ pripraví všetko potrebné.“

Mahmúd Ghazan opustil Tabríz 30. septembra. Bol v kontakte s Hethumom II. a mohol očakávať poslednú mobilizáciu cyperských Frankov.

A naozaj - v novembri Amori Tyrský, kráľov brat, majster rádu špitálnikov Guillaume de Villaret a Jacques de Molay vypravili svojich rytierov na ostrov Tortosa alebo Ruad, vzdialený približne tri kilometre od sýrskeho pobrežia. Amori tam priviedol tristo rytierov a „templári a špitálnici taký istý počet, ak nie viac.“

Katalánsky gróf Bernard Guillaume vylodený vo Famaguste na konci roku 1300, napísal kráľovi Aragónska, pravdepodobne v marci 1301, hovoriac o tom, čo sa odohralo v zime na ostrovčeku: „Ghazan nachádzajúci sa ešte vo svojej zemi, poslal niekoľko poslov na Cyprus k vládnucemu kráľovi Cypru, k magistrom rádu špitálnikov i templárov, aby im oznámil, že pôjde do krajiny bezvercov, synov Izmaela, ktorú zvyčajne na-

zývajú Chem (Sýria), v najbližšom mesiaci november. Prosil, aby sa kresťania prichystali a vyšli mu naproti s celou svojou armádou. (...) Keď to kresťania počuli (...), pripravili sa a vybrali sa na ostrov Tortosa, nachádzajúci sa menej než dva kilometre od brehu. Boli to dôstojní muži - pán Tyrský, brat slávneho cyperského kráľa, ktorý prišiel s veľkým počtom vojakov, náš magister špitálnikov so všetkými, čo ho sprevádzali na ceste a čo vykonali mnoho krásnych i dôstojných činov, a s ním i ľud Cypru, aj magister templárov s celým svojím kláštorom a mnohými inými ľuďmi. Z tohto ostrova sa preplavili na pevninu, stretli sa s mnohými nebezpečenstvami a ostali tam dvadsať päť dní, ak nie viac. Na danom ostrove a na pevnine strávili celkom vyše štyroch mesiacov. A tam očakávali každý deň príchod Ghazana.“

Lenže Ghazan neprišiel.

V januári 1301 sa už v severnej Sýrii objavil mongolský predvoj pod velením vojvodu menom Kutlug-chán. Krutá zima nedovoľovala pritiahnúť ešte početnejšie sily kavalérie. Napokon vo februári emisár Ghazana oznámil kráľovi Hethumovi, že chán ustupuje zo svojej výpravy a prekladá napadnutie mameluckého Egypta na ešte neskorší čas. Spolu s Hethumom boli Guy de Ibelin a Jean de Gibelet. Cyperskí páni naj-

prv vylodili na Cypre začiatkom roku 1300. Ak nezostali u kráľa Hethuma celý rok, čo je málo pravdepodobné, museli sa vrátiť s Amorim Tyrským v novembri. Vzhľadom na ich skúsenosť boli poslaní k arménskemu kráľovi, aby získali presnejšie informácie o postupe mongolských vojsk.

V tomto svetle treba rozumieť, že kresťanské sily pod velením Amoriho Týrskeho a veľmajstrov rádov počítali s nasledovným: ak sa v decembri 1300 vysadili v Tortose, môžu sa zjednotiť s Mahmúdom Ghazanom pri Aleppe, cez ktoré by museli nutne prejsť i Mongoli tiahnucci do Sýrie z Mezopotámie. Zostali na pevnine dvadsaťpäť dní, drancovali mestá i dediny, napádali mierne obyvateľstvo a brali mnohých zajatcov, ktorých predávali na cyperských trhoch ako otrokov. Ako píše Tyrský templár, „keď zistili, že tatárske vojská sa až priveľmi oneskorili, saraceni už zabrali mnoho ľudí, aby ich mohli prenasledovať, vrátili sa na ostrov Tortosa.“ Čakali na ostrove predpokladajúc, že ide o obyčajné zdržanie. No vo februári roku 1301 kráľ Hethum dostal správu, že Mahmúd Ghazan vôbec nepríde. Len čo sa to dozvedeli, Frankovia na Ruade zvolali snem a rozhodli sa evakuovať základné zložky svojich vojsk. Rytieri Amoriho Týrskeho a špitálnici sa na konci marca alebo na začiatku apríla vrátili na Cyprus. Na mieste zostal kon-

MERAB SURGULADZE

Nové fakty o templároch a krížových výpravách

Upálenie veľmajstra templárov

Budeme sa zaoberať ešte tým, čo sa v skutočnosti stalo. Nešlo len o to, že kráľ Filip IV. chcel získať poklady, čo bolo, samozrejme, ale išlo mu aj o moc templárov a možnosť ustanoviť jedného zo svojich synov za veľmajstra. Treba poznamenať, že v Európe boli v tom čase veľmi populárne egyptské korenia a ďalšie orientálne tovary, ktoré boli veľmi drahé. No pápež zakázal obchodovať so saracénmi a tento zákaz podporoval i Jacques de Molay. Podobné princípy boli proti srsti tým, ktorí chceli zbohatnúť a výhodne obchodovať s nepriateľmi kresťanskej viery. Nová krížová výprava by im neprinesla nijaké výhody. Títo ľudia podľa našej mienky vyvinuli najväčšie úsilie v boji proti rímskym pápežom a samotnému Jacquesovi de Molay, ktorý pripravoval na Cypre novú krížovú výpravu a zhromažďoval vojsko. Ako hovorí staré rímske príslovie: „Zločin vykoná ten, komu je najviac výhodný.“ A tak sa snažili zahubiť samotnú ideu krížovej výpravy, čo sa im na tento čas aj podarilo dosiahnuť. Kráľ Filip bol jednoducho chamtivý človek. Je možné, že za veľké peniaze vykonal také zločiny, ktoré následne akoby bumerangom dopadli na neho samého a na jeho rod. No nehľadiac na to idea krížových výprav ešte neumrela!

Celkom náhodu v rok zavraždenia Jacquesa de Molay roku 1314 na gruzínsky trón nastúpil kráľ Juraj V. (Žiarivý). Mal kontakty s francúzskym kráľom Filipom IV. z Valois, ktorému sľúbil vydať 30 000 vojakov na oslobodenie Svätej zeme. V tej istej dobe na nariadenie pápeža Jána XXII. bolo centrum katolíckej misijnej činnosti na Východe prenesené zo Smyrny do Tbilisi. Egyptský sultán zároveň vrátil Gruzíncom Kláštor Svätého kríža v Jeruzaleme a dal im taktiež kľúče od Kristovho hrobu. Na príkaz sultána gruzínski pútnici neplatili poplatky. Svetové kresťanstvo v tom čase potrebovalo zjednotenie a idea krížovej výpravy sa znovu stala aktuálnou.

Na Kaukaze sa zachránilo mnoho správ a archeologických náleзов, ktoré dokazujú pobyt templárov v Gruzínsku. O tom som podrobne písal v knihe „O niektorých otázkach týkajúcich sa rytierov Západu a Východu“. V Gruzínsku existovalo od 7. storočia bratstvo „Tadzelebi“, čo v preklade znamená „Chrámovníci“, „Rytieri Chrámu“, teda templári! Plnili tú istú úlohu ako ich západní spolubratia - ochraňovali kresťanstvo, svoju vlasť, svoj národ a cirkevné relikvie. Je možné, že kráľ Juraj V. prijal predstaviteľov rádu templárov, ktorí boli v tom čase prenasledovaní. Podľa našich zdrojov prebývali na severe Kaukazu. Podľa iných zdrojov z ruských prostriedkov masovej informácie, sa dokonca podieľali na stavbe vyhorenej Moskvy! Dokonca boli dokázané ich znaky na stenách Kremľa. Podľa iných zdrojov ich potomkovia doteraz žijú v Gruzínsku! Idey Jacquesa de Molay budú žiť, kým bude existovať kresťanstvo. Ak dnes niekto uvidí rytiera v bielom plášti s červeným krížom, nech si spomenie na tých, ktorí sa nebáli smrti ani nepriateľov a šli do útoku v mene Ježiša.

Z ruštiny preložila
Katarína Džunková

Koncom minulého roka nás zastihla smutná správa, že znamenitý syn slovenského národa, veľký rodoľub MUDr. Ľudovít Pavlo v Bratislave dňa 21. decembra 2014 navždy opustil rady živých.

Ľudovít Pavlo sa narodil 18. marca 1925 v Michalovciach-Stráňanoch ako druhý syn v rodine remeselníka-tesára Jána Pavla. Jeho matka Alžbeta Pavlová, rodená Štofová šesť rokov svojho dievčerstva prežila s rodičmi v Amerike v slovenskej komunite vystaňovalcov za prácou. Tieto roky pobytu v spoločensky vyspelejšej cudzine progresívne ovplyvnili charakter jej životného zmysľania. Odražilo sa to aj v obsahovom zameraní výchovy detí. Aj Ľudovít si natrvalo osvojil matkino sebavedomie slobodného človeka, ktorý má svoje neodňateľné spoločenské práva na voľbu svojho svetonázoru a ušľachtilej morálky života.

Ľudovít Pavlo svoje základné vzdelanie získal na Štátnej ľudovej škole vo svojom rodisku. Stredoškolské vzdelanie nadobudol na Štátnom gymnáziu v Michalovciach, ktoré ukončil maturitou roku 1946. Následne začal študovať medicínu na Lekárskej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Už od začiatku bol členom Klubu demokratických akademikov. Po politickom prevrate začiatkom roka 1948 v nastávšom komunistickom režime pre svoju predošlú angažovanosť v tomto spolkovom hnutí a kontakty s predstaviteľmi komunistom nepriateľskej Demokratickej strany bol v máji 1949 zatknutý a vyše pol roka strávil v drastickej vyšetrovacej väzbe. Štátna bezpečnosť si ho nakoniec vyhladla za svojho agenta a vo väzení ho prinútili podpísať spoluprácu s ňou. Potom ho prepustili na slobodu. Tento perspektívne neutušený stav jeho života ho viedol k rozhodnutiu radšej emigrovať niekam do západnej Európy, ako byť špicľom parazitujúcim na utrpení iných. Spolu s niekoľkými priateľmi podobného kresťanského zmysľania dňa 23. februára 1950 preplával hraničnú rieku Moravy a podarilo sa mu dostať do Rakúska. Zažil mnohé peripetie a strádania. Prešiel cez túto štátnu hranicu nebolo ľahké, ale ešte ťažšie bolo na druhej strane dostať sa zo sovietskej do americkej zóny. Vďaka dobrej organizácii útoku sa to podarilo. Zaslúžil sa o to salezián páter Štefan Fabera, ktorý vtedy pôsobil vo Vatikáne a venoval sa aj poskytovaniu pomoci mnohým slovenským emigrantom. On z Ríma úspešne sprostredkoval mnohé utečenecké akcie našincov, a to nielen pri ich nelegálnom prekračovaní štátnych hraníc, ale aj pri ich zvládnutí ťažkého začiatku exilového života bez znalostí cudzích jazykov a finančného zabezpečenia živobytia. Don Fábera bol aj spoluzakladateľom Domu pre mladých utečencov, ktorý zriadili v Belgicku. S jeho pomocou sa do tohto strediska dostal aj medik Pavlo. Tu mu poskytli aj pomoc pri prekonávaní jazykovej bariéry a pri umožnení pokračovať v štúdiu medicíny na Leuvenskej univerzite. Ľudovít Pavlo napokon úspešne ukončil svoje štúdium v Nemecku, kde roku 1955 získal doktorát medicíny na Univerzite Johanna Guttenberga v Mainz (Mohuči). Počas univerzitného štúdia v Belgicku a v Nemecku sa angažoval v činnosti Združenia slovenských katolíckych študentov, ktoré bolo členom Pax Romana. V tejto organizácii dva roky pôsobil aj vo funkcii jej predsedu a pod jeho vedením sa zaviedlo aj vydávanie spolkového časopisu Rozvoj. Aj pri značnej zaneprázdnenosti stále udržiaval kontakty s predstaviteľmi slovenského politického exilu v celej západnej Európe,

Za význačným slovenským patriotom

ktoré neskôr rozšíril aj na územia oboch amerických kontinentov.

Na nemeckej alma mater v Mohuči sa zoznámil aj so svojou budúcou manželkou Máriou Steinhübelovou. Po ukončení štúdia a zosobášení sa obidvaja nastúpili do lekárskej praxe v miestnej nemocnici. Ale vraj najmä z aktuálnej obavy, že Sovieti obsadia celé Nemecko, v roku 1956 sa rozhodli vystáhnout sa do USA. Tam po štyroch rokoch nemocničnej výpomocnej lekárskej praxe po získaní amerického štátneho občianstva obidvaja docielili úradnú nostrifikáciu svojich nemeckých doktorských diplomov. V meste Derby v štáte Kansas si kúpili dvojpodlažný drevený dom, v ktorom na poschodí mali rodinný byt a v prizemí si s manželkou otvorili svoje ordinácie. Zamerali sa na prax tzv. rodinného lekára. Takto prežívali svoj ďalší život a Amerika sa im stala náhradnou vlasťou. Tam sa im narodili aj dve deti, z nich Anne Marie sa stala lekárou a Lewis vyštudoval za právnik.

Na nášho rodáka sa však raz usmialo aj šťastie. Vďaka úspešným investíciám na burze značne zbohatol. Blahodarne mu to poznačilo osud jeho ďalšieho života... Stal sa mecenom podporujúcim mnohé ušľachtilé ľudské snahy, a to nielen vo svojej náhradnej domovine, ale aj vo svojej nütene opustenej vlasti.

MUDr. Ľudovít Pavlo sa aj v USA zapojil do politického života v radoch príslušníkov Republikánskej strany. Svojou význačnou aktivitou a štedrým sponzorstvom stal sa nielen veľaváženým členom tejto parlamentnej politickej strany, ale v rámci jej celoštátnej pôsobnosti aj vysoko váženou osobnosťou spoločenského diania v celej svetovej veľmocenskej krajine. Otvorili sa mu dvere aj do Kongresu USA i do samotného Bielého domu, kde v styku s najvýznamnejšími predstaviteľmi Spojených štátov, vrátane prezidentov Ronalda Reagana, Georga Busha st. a Billa Clintona s manželkou

Hilary Clintonovou, využíval každú príležitosť na lobovanie za rodné Slovensko. Stále mu cielene išlo hlavne o získanie jeho samostatnej štátnosti a následného prijatia za plnoprávneho člena Organizácie spojených národov ako aj prijatia do spoločenstva Európskej únie. Na priečelí budovy sídla Republikánskej strany vo Washingtone je jeho meno zvečnené aj na pamätnej tabuli.

MUDr. Ľudovít Pavlo už zakrátko po príchode do USA sa prihlásil za doživotného člena Slovenskej ligy v Amerike. Po jeho niekoľkoročnej význačnej činnosti zvolili ho za podpredsedu tejto zahraničnej krajanskej organizácie. Tento post v nej zastával až do roku 1993, keď bol po prvý raz zvolený za jej predsedu. V tejto vrcholnej funkcii úspešne pôsobil 12 rokov. Z vďaky za mimoriadne zásluhy stal sa potom doživotným čestným predsedom Slovenskej ligy.

Po založení Zahraničnej Matice slovenskej roku 1959 stal sa členom aj tejto vlasteneckej organizácie slovenských exulantov. V rámci aktivity v tejto ustanovizni sa angažoval najmä v oblasti organizovania svetových festivalov slovenskej mládeže. Zaslúžil sa aj o úspešné zorganizovanie Svetového roka Slovákov v rokoch 1997 a 1998. Napokon sa za svoje zásluhy aj v činnosti Matice slovenskej stal jej doživotným čestným predsedom. Až do odchodu do dôchodku bol aj členom Rady Slovákov v zahraničí.

Roku 1971 bol spoluzakladateľom Svetového kongresu Slovákov a stal sa aj členom poradného zboru jeho predsedu Štefana B. Romana. V roku 1975 bol členom delegácie tejto organizácie na stretnutí jej vedenia so zástupcami Svätej stolice. Jeho zásluhou sa dostala do programu rokovania požiadavka na zriadenie samostatnej slovenskej cirkevnej provincie. A stalo sa to skutočnosťou.

Roku 1988 po 38 rokoch sa mu prvýkrát podarilo navštíviť svoju rodnú

zem, keď bol členom delegácie zahraničného výboru Kongresu Spojených štátov, ktorá navštívila aj Slovensko. Delegácia bola oficiálne prijatá predsedom slovenskej vlády Petrom Coltkom. Bol to náznak začiatku zlepšenia vzájomných politických vzťahov, ktoré potom zakrátko vyvrcholili zmenou totalitného režimu roku 1989. Potom sa nebyvalo rozmohli aj časté pobyty MUDr. Pavla vo svojej vlasti. V starobe sa jeho pobyty na Slovensku stali každoročnými a dlhodobými. S manželkou väčšinu roka strávili v Bratislave, kde v centre mesta mali kúpený byt. Len na pár zimných mesiacov odchádzali do svojho amerického bydliska na morskom pobreží v Connecticute.

Za svoje neprehraditeľné zásluhy o vznik samostatného štátu Slovákov bol MUDr. Ľudovít Pavlo pozvaný a dňa 1. januára 1993 sa v Bratislave aj zúčastnil na historickom slávnostnom zasadnutí Slovenskej národnej rady, na ktorom bol vyhlásený vznik samostatnej Slovenskej republiky. O mesiac nato sa MUDr. Pavlo zúčastnil aj na zasadnutí Organizácie spojených národov v New Yorku, na ktorom Slovenská republika bola prijatá za člena OSN. Po tejto dejinnej udalosti bol náš zaslúžilý rodák veľkým propagátorom slovenskej štátnosti na svetovom politickom fóre a v celosvetovo vplyvnej novinovej tlači sústavne ju ochraňoval proti vyskytujúcim sa nepriateľským útokom jej neprajníkov. Úzko spolupracoval s vedením Veľvyslanectva Slovenskej republiky vo Washingtone a bol značne užitočným poradcom slovenských štátnikov aj v oblasti ich pôsobenia nielen v USA, ale aj v OSN. Stretával sa často aj s najvyššími predstaviteľmi štátu i s vedúcimi cirkevnými činiteľmi na Slovensku. Radil im a svojimi známostami so svetovými osobnosťami sprostredkoval pre nich mnohé užitočné styky pre všestranný rozvoj mladého suverénneho štátu slovenského národa.

MUDr. Pavlo bol štedrým finančným i veľkým propagačným podporovateľom vlasteneckej činnosti Matice slovenskej najmä pri uskutočňovaní slovenských národoveckých kultúrnych podujatí, na ktorých často aj svojou osobnou aktívnou účasťou prispieval k ich zdaru. Svojím sponzorstvom podporoval aj činnosť vydavateľstiev slovenskej patriotickej knižnej literatúry. Podporil aj vydanie rozsiahlych knižných publikácií o dejinách slovenského výtvarného umenia a o osudoch jeho artefaktov v zahraničných múzeách. Zabezpečil finančné prostriedky, vďaka ktorým Slovenská televízia nakrútila trojdielny film o živote amerických Slovákov. Prispel aj k podpore slovenského zdravotníctva formou zabezpečenia odbornej literatúry a progresívnych prístrojov pre medicínske vedecké inštitúcie. Nadáciu Matice slovenskej ochotne podporil niekoľkými stotisíc dolárovými finančnými darmi, z ktorých však značná časť chamtivosťou členov vtedajšieho vedenia Matice slovenskej bola rozkradaná. Veľmi ho to zarmútilo a bolo príčinou ukončenia jeho ďalšieho sponzorstva. Jeho darovacia štedrosť aj k svojmu rodisku zostane dlhodobo zachovaná v novovybudovanom rímskokatolíckom kostole Božského Srdca v Michalovciach-Stráňanoch, do ktorého na pamiatku svojich rodičov kúpil oltár, kámpit a tabernákulum, ktorých kamenné časti sú vyhotovené zo svetoznámeho kararského bieleho mramoru.

MUDr. Ľudovít Pavlo sa po čase zviditeľnil aj výsledkami svojej bohatšej publicistickej aktivity. Po roku 2000 sa stal aj členom Spolku slovenských spisovateľov. Vo svojich proza-

ických literárnych dielach, vydaných v slovenčine a angličtine, zdokumentoval reminiscencie na svoje detstvo v rodných Michalovciach, spomienky na svoje mnohými peripeťami poznačené mladické roky, vrátane ich vrcholenia jeho uväznením v komunistami ovládnutej domovine, ako aj strastiplné začiatky svojich exilových rokov a napokon aj zážitky zo svojej lekárskej praxe. V obsahoch jeho kníh sa vyníma človek-nášinec, ktorý celý svoj život pomáhal svojim slovenským rodákom a svojej rodnej vlasti, svojmu milovanému Slovensku. Do obsahu kníh vniesol nielen svoj životný osud, ale aj svoje videnie perspektívnosti súčasného ľudstva. Jeho prozaická literárna tvorba predstavujú tituly Na vlnách času (1995), Ordinácia doktora Lou (1996), Na tenkom ľade (1997), Katechéta (1998), Hľadanie stratenej slobody (1999) a Herr Blei (2000). Zanechal po sebe aj zbierky poézie s názvami Pod cudzím nebom, Z bezsených nocí, Kibko vreteníc (2003) a Návraty (2005).

MUDr. E. Pavlo za svoju celoživotnú mnohostrannú významnú kultúrnu i politickú aktivitu medzi americkými Slovákmi v roku 1996 ako patriotický Američan dostal od Multiethnic Federation prestížne vyznamenanie Ellis Island Medal of Honor, ktoré mu v Capitol Hill vo Washingtone slávnostne odovzdal prezident USA. Za svoje mimoriadne zásluhy o vznik Slovenskej republiky a jej zviditeľnenie vo svete dostal aj vysoké slovenské štátne vyznamenanie Pribinov kríž I. triedy, ktoré mu roku 1998 udelil a slávnostne odovzdal prezident SR Michal Kováč. Za celoživotnú aktivitu pri každoročnom organizovaní Dňa spomienok na svoju vlasť medzi Slovákmi v Amerike, za významné národovecké pôsobenie v Slovenskej lige v Amerike, za záslužnú činnosť vo Svetovom kongrese Slovákov ako aj v Zahranickej Matici slovenskej mu Nadácia Matice slovenskej roku 2005 udelila Cenu Jozefa Škultétyho za ochranu ľudských práv. Za celoživotné zviditeľňovanie a šírenie dobrého mena svojho rodného mesta doma i v zahraničí bol MUDr. Pavlo roku 2005 vedením mesta poctený aj udelením titulu Čestný občan mesta Michalovce. Za celoživotnú význačnú národoveckú aktivitu súdoba kultúrna obec Slovákov označila MUDr. Ľudovíta Pavla za štúrovcu 20. a začiatku 21. storočia.

Odchodom významného michalovského rodáka MUDr. Ľudovíta Pavla nás opustil veľký slovenský patriot, bojovník za samostatnú štátnosť slovenského národa a neúnavný zviditeľňovateľ Slovenska vo svete, ktorý nám bude veľmi chýbať. Posledná rozlúčka s týmto veľkým synom slovenského národa sa uskutočnila v rímskokatolíckom cirkevnom obrade v bratislavskom krematóriu dňa 29. decembra 2014 za prítomnosti jeho manželky, rodinných príslušníkov a za účasti predstaviteľov vedenia Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, predstaviteľov vedenia a početných členov Matice slovenskej, predstaviteľov vedenia Spolku slovenských spisovateľov, predstaviteľov vedenia mesta Michalovce, ako aj početného zastúpenia vlasteneckých osobností z celého Slovenska. Telesné ostatky nebohého podľa jeho želania budú navždy uložené na jeho rodnej zemplínskej hrude pri hrobách rodičov na michalovskom mestskom cintoríne. Česť jeho nehybnúcej pamiatke!

RUDOLF KOPÍN

Životné jubileum Imricha Kružliaka

Významný slovenský publicista, redaktor, historik, básnik, prekladateľ, verejný činiteľ, ale i exilový pracovník a humanista PhDr. Imrich Kružliak sa 8. decembra 2014 dožil vzácneho životného jubilea - sto rokov. Tento patriarchálny vek robí z Imricha Kružliaka posledného žijúceho pamätníka najroznejších udalostí z časov dávno minulých, a preto by som rád pripomenul odbornej i laickej verejnosti život a dielo tohto výnimočného človeka. Imricha Kružliaka totiž môžeme bez obáv označiť za osobnosť, ktorá dokázala doma i v zahraničí spájať ľudí z rôznych, neraz úplne protichodných názorových prúdov. Čo je však oveľa dôležitejšie, dlhé roky symbolizoval spojenie medzi národmi i jednotlivcami, most medzi cudzinou a domovom, bol symbolom človeka vždy stojaceho na princípoch ľudskosti i priateľstva. Kružliakova morálna autorita je nespochybniteľná. Vážili si ho a vážia aj jeho názoroví oponenti, ktorí neraz stáli na opačnej strane barikády.

Imrich Kružliak sa narodil 8. decembra 1914 v Detve, presnejšie na detvienských lazoch, kde prežil prvé roky života. Pochádzal z jednoduchej národne uvedomelej rodiny, ktorá formovala jeho osobnosť už od raného detstva. V čase Imrichovho narodenia bol jeho otec na frontoch prvej svetovej vojny, odkiaľ sa vrátil až po šiestich rokoch. Malý Imro veľa čítal, počúval rozhovory starších a veľmi rýchlo sa začal zaujímať o spoločenské dianie. Pritom jeho prvý zážitok z detstva, na ktorý si aj dnes spomína, bol tragický. V júni 1919 totiž maďarskí boľševici obesili v Detve pred kostolom miestneho notára a slovenského vlastenca Antona Prokopa. Tento moment ho natoľko ovplyvnil, že sa neskôr začal prihovárať poslucháčom rádia Slobodná Európa pod pseudonymom Anton Prokop.

Po skončení ľudovej školy v Detve začal Imrich Kružliak študovať na gymnáziu v Banskej Bystrici a neskôr v Kláštore pod Znievom, kde svoje štúdiá aj dokončil. Následne sa zapísal na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského so študijným zameraním na históriu, slavistiku a sociológiu. Pre mladého Kružliaka znamenali 30. roky začiatok verejného pôsobenia. Postupne sa vypracoval na rešpektovaného vysokoškolského funkcionára. Ako katolík a presvedčený autonomista bývajúcim na internáte Svoradov sa najprv zapojil do práce v katolíckych študentských spolkoch, kde sa angažoval v spolku Moyzes a najmä v Ústredí slovenského katolíckeho študentstva. Taktiež sa stal predsedom fakultného spolku Ľudovít Štúr, ktorý združoval poslucháčov Filozofickej fakulty. V tejto súvislosti ešte treba pripomenúť, že Imrich Kružliak sa roku 1932 zúčastnil ako študent gymnázia zjazdu mladej slovenskej generácie v Trenčianskych Tepliciach, ktorá jednotne vyslovila nespokojnosť s postavením Slovenska v ČSR.

Imricha Kružliaka poznala intelektuálna Bratislava aj ako redaktora a tajomníka Slovenskej ligy, ktorá sa v tom období starala najmä o slovenské menšinové školy. Hoci nikdy nebol členom HSELS, pracoval po roku 1939 aj v kultúrnom oddelení tejto strany. V roku 1940 dokončil svoje vysokoškolské štúdiá a bol promován na doktora filozofie. V rovnakom období sa dvadsaťšesťročný Kružliak stal šéfom slovenskej tlače, teda stál na čele tlačového dozoru. Vo funkcii pôsobil tri roky. Kružliak sa však netajil, že má výhrady voči predsedovi vlády Vojtechovi Tukovi a práve pre spory s ním skončil vo funkcii šéfa slovenskej

tlače. Vrátil sa späť do Slovenskej ligy ako jej generálny tajomník a v lete 1944 ju pomáhal evakuovať z Bratislavy do Mošoviec, kde ho zastihlo vypuknutie Povstania. Narukoval do povstaleckej armády, ale keďže nemali preňho výstroj a ani výzbroj, prideliť ho k novinám. Najprv do redakcie Bojovníka, odkiaľ prešiel do Národných novin a istý čas vykonával aj technického redaktora povstaleckej Pravdy.

Po skončení vojny bol šéfredaktorom Národných novin a jedným z hlavných predstaviteľov slovenského politického katolicizmu. Spolupracoval na založení kresťansko-republikánskej strany, ktorej činnosť však nebola povolená, a tak sa zrodila známa Aprílová dohoda medzi Demokratickou stranou a slovenskými katolíkami. Imrich Kružliak, napriek tomu, že nebol členom DS, pomáhal organizovať jej predvolebnú kampan. Po voľbách sa stal tajomníkom povereníka Kornela Filla na Povereníctve výživy. Na jeseň 1947 došlo z popudu slovenských komunistov k rozsiahlemu zatýkaniu a medzi zaistenými sa ocitol aj Imrich Kružliak. Vo vyšetrovacej väzbe sa ho najroznejšími spôsobmi pokúšali presvedčiť k priznaniu, že pripravoval sprisahanie proti republike. Vyšetrovatelia mu pri vypočúvaní rozkopali jednu obličku, vybili zuby a rozmliaždili prsty. Nohy mal úplne dobité. Napriek tomu sa k vymysleným obvineniam nepriznal a po roku ho z väzenia prepustili. Začal sa pripravovať na emigráciu, pretože bolo len otázkou času, kedy ho bezpečnostné orgány znovu zaistia. Tajný nočný prechod hraníc do Rakúska na Silvestra 1949 sa mu podaril, čím sa začal štyridsaťročný pobyt Imricha Kružliaka za hranicami vlasti.

Od roku 1951 pôsobil v česko-slovenskom vysielaní rádia Slobodná Európa ako jeden z prvých redaktorov a zostal mu verný takmer tridsať rokov. Po celý tento čas sa snažil Američanov i Čechov presvedčiť o nutnosti samostatného slovenského vysielania, ale bezvýsledne. Okrem toho sa Kružliak výrazne angažoval v rôznych krajaných spolkoch a inštitúciách, publikoval a prekladal (pseudonym Marian Žiar), pričom jeho meno je spojené hlavne s mesačníkom Horizont. Výpočet periodík, do ktorých pravidelne prispieval je však oveľa širší. Patril tiež k najvýznamnejším funkcionárom Svetového kongresu Slovákov a stal sa i predsedom Spolku slovenských spisovateľov a umelcov pôsobiacich v zahraničí.

Po novembrových udalostiach roku 1989 sa Imrich Kružliak vrátil na Slovensko. Snažil sa napomôcť vytvoreniu modernej a národne orientovanej kresťanskej demokracie západného typu a tiež zo všetkých síl presadzoval myšlienku samostatného Slovenska. Kružliakovým cieľom bolo etablovať Slovensko na mape Európy a zaradiť ho do západoeurópskych štruktúr. Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky sa stal poradcom prezidenta Michala Kováča a pracoval i v Matici slovenskej. Žil striedavo v Bratislave a Unterhachingu pri Mnichove. V Kružliakovom bratislavskom byte sa schádzali až do konca roka 2013 jeho blízki priatelia a známi. V súčasnosti už vysoký vek neumožňuje Imrichovi Kružliakovi cestovať pravidelne do Bratislavy, ale napriek tomu z Unterhachingu neustále sleduje verejné dianie na Slovensku i v celom svete. A verí, že sa mu ešte raz predsa len podarí pricestovať na Slovensko a stretnúť sa so všetkými priateľmi pri pohári dobrego vína.

TOMÁŠ ČERNÁK

Literárny klub BERNOLÁK pri Miestnom odbore Matice slovenskej v Trnave v spolupráci s Mestom Trnava, Divadlom Janka Palárika, Knížnicou Juraja Fándlyho v Trnave, Bernolákovou spoločnosťou v Bratislave a redakciou dvojtyždenníka KULTÚRA

v y h l a s u j ú

XVII. ročník celoslovenskej literárnej súťaže o Cenu Slovenského učeného tovarišstva 2015

Základné delenie: poézia a próza
Súťažné kategórie:

- I. kategória žiaci a študenti do 15 rokov
- II. kategória od 16 do 30 rokov
- III. kategória od 31 rokov vyššie

Podmienky súťaže :

Do súťaže sa môžu prihlásiť autori so svojou nepublikovanou tvorbou.

Súťaž nie je anonymná, práce sa nevracajú.

Zaslať možno 5 básní alebo krátke prózy v maxim. rozsahu 5 strán, t. j. 150 riadkov.

Práce pošlite štvormo, riadne rozdelené a zopnuté do štyroch samostatných častí.

Na vrchnom liste každej časti v pravom hornom rohu treba uviesť presné údaje:

meno, priezvisko, adresu, vek, kategóriu (poézia, próza).

Taktiež treba na vrchnom liste uviesť obsah: názvy básní, resp. poviedok.

Každý samostatný list označte v pravom hornom rohu menom autora.

Uzávierka prác je do 15. marca 2015

Práce na obálke označte „literárna súťaž“ a zasielajte na adresu:

Miestny odbor Matice slovenskej,
Trojičné námestie 2, v DJP,
917 01 Trnava,

Bližšie informácie na telefónnom čísle 0905/852788

Vyhodnotenie súťaže bude uverejnené v Katolíckych novinách, Slovenských národných novinách, dvojtyždenníku KULTÚRA ako aj v regionálnych periodikách. Predpokladaný dátum vyhodnotenie súťaže je máj 2015.

Na vyhodnotenie sú pozývaní iba ocenení účastníci.

(Pokračovanie zo 4. strany)

Krátko po príchode do Melbourne som vyhľadal aj Paľka Hrtusa. Rozprávali sme sa hlavne o pomeroch, s ktorými slovenská emigrácia v cudzine zápasí. Hovoril: „Nesmieme dopustiť, aby naši potomci sa tak rýchlo odcudzili rodným koreňom, ako je to u staršej generácie. Lebo stáva sa mi, že keď idem do slovenskej rodiny týchto predvojnových prisťahovalcov, často nájdem, že mama oslovuje decko po slovensky a ono jej odpovedá po anglicky“. Potom sa rozhovoril o svojich skúsenostiach v Melbourne. „Nechcelo sa mi veriť - rozprával - aké ťažkosti títo ľudia museli prekonávať po príchode do Austrálie. Krajina bola síce bohatá, ale aj ona sa zmietala v hospodárskej kríze. Bola tu vysoká nezamestnanosť a v mestách nebolo možno nájsť nijakú prácu. Iba v buši a v pustatine sa niečo našlo, ale aj tam zárobky boli veľmi nízke. Ako cudzinci-emigranti nemali nárok na nijakú podporu a preto mnohí z nich, aby neumreli od hladu, pracovali za ubytovanie a stravu. Ich príbehy to je námet na romány, na trilógie, na ságu. Ich záchranou bola druhá svetová vojna. Bojaschopní chlapi narukovali a uvoľnili sa pracovné miesta vo fabrikách a hlavne v prístavoch. Nakladanie a vykladanie z lodí sa konalo vo dne-v noci a naši ľudia zvyknutí na ťažkú prácu často pracovali aj 12-16 hodín denne. Takto sa finančne postavili na nohy, kúpili si domčeky a začali ľudsky žiť. Málokto z nás novoprisťahovalcov však vie pochopiť, čo všetko predchádzalo tomuto ich dnešnému blahobytu“. Nadhodil som mu myšlienku, aby to literárne zachytil. Hovoril som mu: „Pozri sa, Paľko, štatistiky a iné faktografické záznamy budú stačiť, aby historik alebo sociológ spracoval dejiny slovenskej povojnovnej emigrácie, ale duchovné otrasy a záchvevy, psychologické zážitky, nostalgiu a svetoból, ktorými prechádzala duša slovenského emigranta, to môže vyjadriť iba jazyk spisovateľ a básnika, ktorý to osobne prežíval. Ty máš vlastné skúsenosti a poznáš osudy tvojich spolubratov v exile, je tvojou povinnosťou to urobiť.“ Odpovedal mi, že niečo pripravuje.

Potom ma pozval na večeru, ktorú pripravila jeho vtedajšia priateľka-Ukrajinka. Bolo to milé priateľské posedenie, ktoré on nazval „sympóziom“. Keď sme sa telesne posilnili, začal vyťahovať kúsky papiera, z ktorých mi čítal „fragmenty“ zápiskov, ktoré tvoria kosť jeho budúceho diela. Boli to nielen epizodické príhody zo života našich krajanov, ale aj bystré, vtipné a občas sarkastické postrehy udalostí, ktoré zažil a ktoré pokladal za vhodné literárneho spravovania. Ako je známe, z týchto zlomkov vznikla jeho prvá kniha v emigrácii Z reči do reči, ktorá vyšla v roku 1964.

Aj pri tejto príležitosti rozhovor sa točil okolo dvoch tém: žalostný stav slovenskej literatúry, ktorý mu veľmi ležal na srdci a kritika austrálskych zvyklostí, ktorým nijako nevedel prísť na chuť. Naše znalosti literárneho života doma boli v tom čase veľmi obmedzené. Len z občasných príspevkov v zahraničnej

tlačí sme sa mohli dozvedieť, čo sa deje na Slovensku. A to boli vždy čoraz smutnejšie správy o tom, ako sa slovenská literatúra zbavuje svojich najvýraznejších predstaviteľov: prípustný bol len jeden literárny smer - socialistický realizmus - ostatné zoskupenia boli násilne umlčané. Básnici katolíckej moderny, ako bol jeho blízky priateľ Motulko, ale aj Haranta, Silan a ďalší mali poviazané ruky. Jediný Pavol Gašparovič-Hlbina („ktorému som v Novej práci odmietal uverejniť jeho nepodarené verše, lebo sa spriahol s boľševikmi a začal li-

Spomienky na priateľa Paľka Hrtusa Jurinu

chotiť režimu“). Veľmi ho bolela aj apostázia Vojtecha Mihálika. Hovoril: „Keď sme čítali jeho nádhernú skladbu, Loretánske litánie, sa mi od radosti tlačili slzy do očí. V Mihálikovi som videl nádej slovenskej literatúry, náhradu za umlčaného Žarnova, Benia, za vyhnaného Šprinca, Strmeňa, Dilonga. Nevieť si vysvetliť, čo spôsobilo túto anti-konverziu z Pavla na Šavla“.

A potom rozprával o svojej literárnej práci v Trnave, kde bol riaditeľom knižnice Spolku sv. Vojtecha a redaktorom jeho vydavateľskej činnosti. „Neskromne tvrdím - hovoril - že ja sa môžem vlastne označiť za spoluredaktora mesačníka Nová práca, ktorý bola pokračovateľom zakázanej Kultúry. Nominálnym redaktorom bol síce Monsignor Raška, ale redakčné bremeno sme niesli my traja: Motulko, Stankovský a ja. Nechcem sa chváliť, ale ja som z nich bol najsmelší a ja presadil som, aby sme uverejnili v Novej práci, okrem iného, aj odbornú štúdiu Dominika Mancu o politických procesoch, ktorá spôsobila toľko rozruchu v celej republike a za ktorú nám hrozilo zastavenie časopisu“.

Pri kritike austrálskych pomeroch ho najviac dráždila „posadlosť športom“. S pohoršením poukazoval: „Títo ľudia nahradili náboženstvo športom. V sobotu je oveľa viacej ľudí na športových podujatiach, ako v nedeľu v kostole. Keď sa v pondelok vracajú do roboty, témou rozhovoru sú športové výsledky: prečo ten futbalový klub nevyhral a prečo iný klub prehral; prečo kôň, na ktorého vsadil svojich päť šilingov, neskončil na prvom alebo aspoň na treťom mieste, ale niekde na konci a tak ho pripravil o veľkú výhru...“ Konské dostihy („horse races“) pokladal za márnosť a šialenstvo. „Dosiť som sa nezbavil hrozného údivu, ktorý ma ohromil, keď som sa dozvedel, že - vtedy naše a dnes už len tvoje - hlavné mesto Adelaide má 600.000 obyvateľov a tri veľké hipodrómy, kde sa dvakrát do týždňa

konajú konské dostihy. A hipodrómy nájdeš v každom mestečku, ba aj v buši. Tam sa síce nebvávajú preteky každý týždeň, ale veľké sviatky by neboli úplne bez nich. Len nedávno som čítal v novinách, že akémusi Austráľčanovi sa po operácii vrátil zrak. Keď sa ho pýtali, čo mu najviac v jeho slepote chýbalo, odpovedal: „To, že som nemohol obdivovať krásne cválajúce kone na dostihoch.“ Či vieš - pýtal sa ma - že tu v Melbourne, Národnom múzeu, majú vypchatého šampióna konských pretekov? Volá sa Phar Lap, ktorý počas svojej štvorročnej kariéry v ro-

koch 1928-1932 bežal v 51 pretekoch, z ktorých skončil na prvom mieste 37 krát, na druhom trikrát a na treťom dvakrát. Pre tento úctyhodný výkon chodia ho obdivovať návštevníci z celej Austrálie, hádam vo väčšom počte, než Francúzi putujúci k hrobke Napoleona. Austrália sa stane kresťanskou civilizovanou krajinou, keď rozorú hipodrómy a zasejú tam pšenicu alebo kukuricu, keď tí, čo márnia čas pri konských pretekoch, budú pestovať ovocné stromy, čítať knihy, alebo aj ležať na chrbte a hľadiť na nebo.“

So záujmom som počúval jeho elegické dumky. Aby som mu neodporoval, rozpovedal som mu epizódku, ktorú zachytil známy a obľúbený ľudový básnik, ináč katolícky kňaz, John O'Brien. V zbierke básní Around the Boree Log má báseň s čudným názvom Tangamalangmaloo. Je to meno malého mestečka ďaleko vo vnútrozemí štátu New South Wales. Báseň opisuje skutočnú udalosť, ktorej bol autor svedkom v roku 1921, keď sprevádzal biskupa na jeho birmovnej ceste po osamelých osadách v štáte New South Wales. Pri takýchto príležitostiach biskup obyčajne položil birmovancom aj niekoľko otázok, aby videl, ako sú nábožensky pripravení na prijatie tejto sviatosti. A tak sa opýtal jedného urasteného, ale trošku hanblivého mladíka: „Come, tell me now; what is Christmas Day? (Nože, povedz mi, kedy sa slávi sviatok Narodenia Krista).“ Po rozpačitom váhaní chlapec mu odpovedal: „It's a day before the races out at Tangamalangmaloo (To je deň pred konskými pretekmi v blízkom Tangamalangmaloo).“ Priateľsky sme sa rozlúčili a Paľko vyslovil želanie, že sa aj ja presťahujem do Melbourne a budeme mať príležitosť stretávať sa častejšie...

Po niekoľkodňovom pobyte v Melbourne som odišiel do Sydney. V oboch veľkomestách som našiel veľmi aktívnu slovenskú komunitu, priateľských ľudí a čulý spoločenský život. Pripisoval som to tej skutočnosti, že tu žilo viacero

slovenských rodín, kým v Adelaide sme boli takmer všetci slobodní mládenci. Menej mi však vyhovovali veľké vzdialenosti, ktoré bolo treba prekonať, aby sa človek dostal od jednej slovenskej rodiny ku druhej. Dnes problém vzdialenosti (the tyranny of distance) vyriešili autá, ale v tom čase ja som sa mohol spoľahnúť iba na skromný bicykel

Do Adelaide som sa vrátil nerozhodnutý. Ale keď som dostal od univerzity oznámenie, že som zložil prijímaciu skúšku z angličtiny (tzv. Leaving English) a môžem pokračovať v prerušených

štúdiách, rozhodol som sa ostať v Adelaide. Štúdiom vyžadovalo veľa času a musel som sa zriecť mnohých vecí, ktoré boli príjemnejšie a lákavejšie než sedenie nad knihami. Aj korešpondencia s Paľkom Hrtusom sa stávala zriedkavejšou. Informoval ma, že má nového zamestnávateľa a pracuje u strojárkej firmy Vickers-Ruwolt.

V novembri 1955 som nečakane dostal pozvanie, v ktorom mi oznamoval, že v decembri sa bude ženit a že jeho snúbenicou je mladá Chorvátko Dária Supičičová, rodáčka z dalmatského ostrova Silba. Bolo to v čase, keď už aj ja som bol zasnúbený a so snúbenicou Annou Flaherty som naplánovanú cestu, ktorú som nemohol odložiť. Ako to vtedy bývalo zvykom, poslal som mu blahoprajný telegram. Možno sa aj urazil, lebo keď som sa o pol roka (v máji 1956) ženil ja, tiež nebol na mojej svadbe a tiež iba nám poslal telegram.

V nasledujúcich rokoch sa naše styky prehĺbili. Okrem výmeny listov sme sa stretávali aj osobne. S manželkou často chodieval cez letné prázdniny (bolo to obvykle po Vianociach, v mesiaci januári) do Adelaide, kde sme ich spočiatku prítulili ako hosťov do našej domácnosti. Neskôr, keď sa mi rodina rozrástla, našli pohostinstvo väčšinou v rodine spoločného priateľa Ferka Papaya. A vtedy obyčajne podvečer, keď už slnko nepáľilo a od mora vial ochladzujúci vetrik, sme sa prechádzali po nábřeží, ale sme si vyhľadali nejaké osamelé miesto a rozprávali sa o všetkom, čo nám prišlo na myseľ. Jeho manželka si veľmi dobre rozumela s našimi deťmi, mala ich rada a oni ju. Keď som to Paľkovi pripomenul, zosmutnel. Povedal mi, že aj jemu by to malo robiť radosť, ale krutý osud spôsobil, že je to preňho iba sladkobolný pohľad. Potom sa mi dôverne vysvetľoval, prečo. Hovoril, že aj jeho Dária otehotnela krátko po svadbe. Keď bola asi vo štvrtom mesiaci začala sa ponosovať, že jej už dosť ťažko padne chodiť do práce a po práci roboto-

vať doma. Paľko však nástojil, aby ešte aspoň dva mesiace vydržala. Poslúchla ho. Medzitým však v práci ju stihla nehoda, ktorá spôsobila, že porodila predčasne a dieťa sa narodilo mŕtve. Čo však bolo ešte horšie, nastala akási vnútorná porucha, ktorá znamenala, že nebude môcť mať ďalšie dieťa. Veľmi ju to zronilo a bola psychicky na okraji zrútenia. Zotavila sa síce, ale neprestávala Paľkovi zazlievať, že ju nútil pokračovať v zamestnaní, keď ona už chcela prestať. (Po niekoľkých rokoch Dária prehovorila Paľka, aby - keď už nemôže mať deti - adoptovali nejakú sirotu. Aj sa o to pokúsili, ale úrad, ktorý adopcie povoľuje a sprostredkuje, ich žiadosť odmietol, pretože obaja mali už nad 50 rokov).

Pri rozhovoroch s P. Hrtusom človek musel obdivovať jeho úžasnú pamäť. Vedel vyrozprávať zážitky z mladých rokov tak podrobne, ako by ich bol prežíval len v predchádzajúci deň. Rozprával o prácach na poli a v lese, o vtáčkoch a ich hniezdach, či už v korunách stromov, v prízemných kríčkoch, o tom, ako krútil pišťalku z vrby, ako sa kotúľal dolu kopcom, ako sa škriabal na stromy, ako pásol husi, ako zakladal oheň a piekol v ňom zemiaky, ako dráždil osie hniezda, ako chodil do školy. Vedel spamäti recitovať básničky zo šlabikára a z čítaniek, ktoré mal naposledy v rukách pred päťdesiatimi rokmi. Spomínam sa, ako mi vykresľoval okolnosti, za akých sa z neho stal stredoškolský študent vzdelávacieho strediska Spoločnosti Božieho slova v Štiavniku na Spiši. Pohotovo odrecitoval v abecednom poriadku mená všetkých tridsiatich spolužiakov, o každom vedel, odkiaľ pochádzal a o každom vedel povedať niečo zaujímavého. Potom mi povedal: „My všetci sme prišli do Štiavniku v mladíckom nadšení, že z nás budú misionári, ktorí pôjdu ohlasovať evanjelium pohanom v Afrike a v Ázii. A vieš koľko z nás skončilo v misiách? Háďaj!“ „Tretina? Štvrtina?“ - odpovedal som mu. „Ani jeden-jediný. Mali by sme sa do smrti červenať od hanby.“ Keď som sa ho pýtal, aby mi podal nejaké vysvetlenie, jeho odpoveď bola: „Your guess is as good as mine“ (Tvoja domnienka je rovnako dobrá ako moja).

V jednom čase sme obaja boli fascinovaní tým, ako naši tzv. starousadlíci (t.j. tí krajanovia, čo sa prisťahovali do Austrálie pred druhou svetovou vojnou) si osvojili anglické slová a podrobili ich slovenským gramatickým pravidlám. A rozpovedal mi niekoľko takých zábavných príhod: „Len nedávno som stretol krajanu, ktorý mi vyjadroval, ako je rád, že „mítval frenda na tremke“ (t.j. met a friend on tram - stretol sa s priateľom na električke). Iný sa mi zase pri kostole po omši sťažoval, že mu „líkuje rúf“ (t.j. roof is leaking - zateká mi strecha).“ Chcem dodať, že na základe týchto pozorovaní vznikla aj jedna jeho divadelná skeč, ktorá sa s úspechom hrala na celoaustrálskom stretnutí Slovákov v Adelaide niekedy v sedemdesiatych rokoch.

Na tomto mieste sa hádam patrí spomenúť, že Paľko bol dosť náladový intelektuál. Vedel sa

Ešte stále doznievajú heroické epopeje na oslavu povstania, ktorého 70. výročie sme si pred pár mesiacmi pripomínali. Niektorí s nostalgiou, iní s melanchóliou. Veľa pozornosti sa venovalo hrdinom povstania, slovenským, sovietskym a iným cudzokrajným partizánom. Človek by sa bol nazdával, že po 70-ročnom časovom odstupe, po páde násilného systému, ktorý z povstania urobil ideologickú modlu a prenasledoval každého, kto sa jej nechcel klaňať, po obnovení samostatnosti, proti ktorej bolo povstanie zosnované, sa nájde v našich oznamovacích prostriedkoch aj miesto pre objektívne a zmyslu národných dejín zodpovedajúce vyhodnotenie povstania a tých, čo ho pripravovali a uskutočňovali. No nestalo sa tak. Ešte stále sú žiarivými svetlami povstania udatní partizáni, hrdinovia bez bázne a hany. Aj keď sa tu a tam niečo negatívne musí pripustiť, hneď sa hľadá a nachádza ospravedlňujúce vysvetlenie, aby ani tieň poškrvny nepadol na bohatiersku legendu. A to aj napriek tomu, že celé vydania tohto časopisu by sa dali zaplniť takými informáciami o partizánoch, ktoré by sa mali povedať, ale ostávajú naďalej tabuizované. Vyšla napríklad knižička Petra B. Podolského, v ktorej sa autor pýta Bolo národné, slávne, užitočné? (Post scriptum, Bratislava 2014) a s odvolaním na dokumentárnu evidenciu dáva odpovede, ktoré podávajú skutočnosť tak, ako sa odohrali, predstavuje hrdinov v ich pravej podobe, bez ideologickej kozmetiky.

Ale je ťažko si predstaviť, aby v zajatí minulosti pretrvávajúci historici a publicisti vzali na vedomie informácie objektívneho bádateľa, keď oni už pol storočia ignorujú a obchádzajú svedectvo najvýrečnejšieho svedka a kronikára povstania Dr. Gustáva Husáka.

Uplynie 70 rokov, čo vznikla prvá realistická správa o činnosti partizánov v odbojovom hnutí na Slovensku. Pochádza z pera pripravovateľa a priameho účastníka povstania Dr. Gustáva Husáka. Nachádza sa v obsiahlom prehľade povstaleckých udalostí, ktorý vypracoval pre moskovské vedenie KSČ už vo februári 1945.

Príslušný dokument uverejnil Vilém Prečan (v zborníku Slovenské národné povstanie. Dokumenty, Bratislava 1965, s. 972), ale „čiasťkové údaje o partizánskom hnutí“ oportunisticky zamlčal. A hoci sa už pominuli časy stránickej cenzúry a autocenzúry, nikto z povolaných dosiaľ nedoplnil, čo V. Prečan pred 50 rokmi vynechal. Nuž, nech sa táto utajovaná časť zverejní dnes na poučenie „mienkotvorných“ novinárov, publicistov a vedeckých pracovníkov, ktorí sa dosiaľ nevedia vyrovnáť so skutočnosťou a konfrontovať fikciu s faktografiou. Aby sa im otvorili oči a videli, ako svojich partizánov hodnotila „rodná KSS“ a jej vedúci predstaviteľ. Aby už konečne prestali prešľapovať na jednom mieste a vykročili vpred.

Dr. G. Husák takto opísal podiel partizánov v povstaní:

„Od jari 1944 veľmi činné boli skupiny na východnom Slovensku: slovenská skupina Kukoreliho, sovietska pplk. Stepanova a niektoré menšie. Menovite trate a cesty poškodzovali. Od júla '44 aktívne vystupuje skupina Veličko, okolo Turč. Sv. Martina, Jegorov niečo neskoršie na Pohroní a niektoré menej známe a menej slávne

kde partizáni skutočne hrdinsky a krásne bojovali, ale boli celé oddiely, ktoré proti Nemcom nevystreli ani raz, zato domáce obyvateľstvo terorizovali denne. Nálada obyvateľstva sa obracala proti partizánom. Chodili jednotlivci i delegácie si sťažovať na prechmaty, obce si oddýchli, keď partizáni od nich odišli. Celé kraje boli terorizované takými skupinami. Robotníkom zvyšovali mzdy o 100 % a

Moskvy. Mne aspoň servíroval ako hotovú vec, že on taký štáb dá dohromady, preto som jeho poverenie v SNR presadil a všetci sa tešili, že sa poriadok zavedie. Rokoval s Veličkom, Jegorovom a inými. Keď prišiel z Kyjeva pplk. Chrapkov a neskoršie plk. Asmolov, dúfali sme, že sú tu authority sovietske, ktoré poriadok zavedú. Zlepšenie isté časom nastalo, ale poriadok nie. Väčšina skupín si aj

ľubovôle, nedisciplinovanosti a teroru, čo im značne poškodilo. Boli údajne také prípady že v Nemcami obsadenom území - v poslednej etape povstania - išlo obyvateľstvo žiadať Nemcov, aby ta prišli, že nemôžu už vydržať pod partizánmi. Konkrétne som počul taký prípad o Jegorovovej skupine v Turci, v tom Turci, kde celé obyvateľstvo sa tak krásne s nami chovalo. Keď som hovoril s istým sovietskym majorom z NKVD, ten sa ukrutne rozčuľoval nad postupom takýchto partizánov; tvrdil, že oznámi všetko na sovietske miesta a že sa hanbí za takých dôstojníkov.

Vysvetliť sa takéto faktá dajú: partizáni sa chovali statočne v boji, v izolácii, v riziku. Keď sa však dostali do pohodlného kurortu (Sliač, Kováčová, Donovaly, Špania Dolina, atď.), kde mali všetko, čo im oči žiadali: ženy, alkohol, autá a všetko, nechcelo sa im do horšieho a väčšinou nebolo nikoho, kto by im rozkaz dal, alebo splnenie rozkazu vynútil. Najlepším dôkazom tejto demoralizácie je, že pri krachu vojenskej časti povstania sa veľmi mnoho partizánskych oddielov proste rozbehlo...“

Husákov obraz partizánov a ich neslávnej úlohy v povstaní možno pokladať za prvé a najhodnovernejšie vyhodnotenie pôsobenia partizánov. Pozoroval ich činy a výkony zblízka, vyhodnocoval ich podľa prísnych marxistických kritérií a rozhodne by bol radšej o nich písal s pochvalou a nadšením, keby bol k tomu mal čo len nepatrný podnet. Ale svojim českým a sovietskym súdruhom v Moskve sa nemohol vykladať bájky a povesti. Okolnosti si vyžadovali, aby opísal udalosti tak, ako sa odohrali.

FRANTIŠEK VNUK

Dr. Gustáv Husák o partizánoch

K 70.výročiu prvej správy o účasti partizánov v odboji 1944

skupiny, akých - slovenských - bolo v lete '44 už hodne.

Pri započatí povstania partizánske skupiny sa nachádzali na nami oslobodenom území, alebo na toto územie prešli, napr. veľký oddiel pplk. Stepanova až od Bardejova. V tom bola istá absurdnosť, lebo pre radový boj ich oddiely sa nehodili a potom v kľudnom povalovaní sa demoralizovali. Ovšem, najväčší hriech na partizánstve sa stal tým, že v prvých dňoch povstania kde-kto mohol tvoriť a tvoril partizánsky oddiel, dostal, alebo si z vojenských skladov vzal, zbrane a usadil sa v niektorom pohodlnom mieste na formovanie. Skupina Veličkova, ktorá má taký podiel na urýchlení povstania, bila sa statočne pri Vrútkach a Martine po tri týždne spolu s vojakmi. Aj niektoré iné statočne bojovali. Tam, kde bolo

pod., inde vybrali peniaze z podniku, inde vzali kone dedine, inde všetky autá, inde muníciu, ktorá bola vezená armáde na front, atď. Mnoho ľudských životov padlo tiež zbytočne a márne.

Demokratická strana a vojsko sa ostro obracali proti partizánom a žiadali spraviť poriadok. Komunisti kryli partizánov zásadne a snažili sa odstraňovať prechmaty v jednotlivostiach. Zrejme bolo, že chýba autorita, ktorú by všetci partizáni rešpektovali. Jedného človeka - Hladkij - ktorý vystupoval z Veličkovho poverenia ako náčelník gen. štábu partizánskych oddielov na Slovensku, sme dali ztvoriť, lebo to bol bývalý cársky dôstojník a emigrant od r. 1918. Keď prišiel Šmidke z Moskvy, poverila ho SNR organizovaním partizánskeho štábu. Údajne mal mať v tom smere aj nejaké poverenie z

naďalej robila, čo chcela. Štáb sa zorganizoval v dosť veľké teleso, práce mal vyše hlavy, ale podstata veci ostala nezmenená: všetky partizánske oddiely boli na oslobodenom území a len niektoré boli zasadené do bojov. V partizánskom štábe pracoval aj poslanec Slánský. Ja o detailoch partizánskych vecí informovaný som nebol, lebo v strane a SNR mal tieto veci Šmidke, preto iba denné pozorovania môžem uviesť.

Po vyprázdnení Bystrice partizánsky štáb sa presťahoval do Turckej, v údolí k Donovalom. Celý štáb (Asmolov, Slánský, Šmidke, Manica, Kuchta) išiel potom s vojskom smerom Prašivá.

V partizánčení na Slovensku je mnoho krásnych a hrdinských kapitol, ktoré obyvateľstvo sympatiami sprevádzalo. Počas povstania bolo však aj ohromné množstvo

